

Suriye İç Savaşı'nda PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri Primary Reasons for the Actorness of PYD in the Syrian Civil Conflict

Teslim: 16 Kasım 2016

Onay: 20 Mart 2017

Ömer Göksel İŞYAR*

Öz

PYD'nin aktörleşmesi açısından Suriye iç savaşının 2011-2014 arası kesiti, incelenmesi gereken önemli bir dönemdir. PYD açısından Suriye topraklarının tarihsel rolü ve Şam rejimi ile olan kuvvetli bağlarının önemi yadsınamaz. PYD, aktörlük sürecinde, ideolojik olarak bağlı olduğu PKK liderliğinden ve bunun yanında Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin fikirsel ve eylemsel başarılarından büyük ölçüde etkilenmiştir. PYD'nin Suriye'de takip ettiği 'Kürtlük davası' ve diğer Kürt partileriyle arasındaki irtibatı da oldukça belirleyici olmuştur. Suriye'deki Kürt partileri içinde, askerî yapılanmaya en fazla önem veren örgüt olarak bilinen PYD, rakipleri ve düşmanları ile başarılı savaş ve mücadeleler verebilmiştir. Dolayısıyla örgütün aktörlüğü bu askerî başarılarla da bağlı olmuştur. PYD'nin etkinleşmesi açısından Türkiye ve ABD politikalarının rol ve etkileri de analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Suriye İç Savaşı, Ortadoğu, Arap Baharı, PYD / YPG / PKK, Türk Dış Politikası.

Abstract

In terms of the actorness of the PYD, the period between 2011-2014 of the Syrian civil war is important to be examined. For the PYD, the historical role of the Syrian land and the strong ties with the Damascus regime can not be denied. The PYD was largely influenced by the PKK leadership, which was ideologically dependent, and by the ideological and operational achievements of the Iraqi Kurdish Regional Government. The 'Kurdish case' followed by the PYD in Syria and the contact with other Kurdish parties have also been quite decisive. Within the Kurdish parties in Syria, PYD, known as the organization that attaches great importance to military structure, has been able to proceed successful warfare and struggles with its competitors and enemies. Therefore, the actorness of the party is also linked to its military success. The role and effects of Turkey and US policies have also been analyzed in terms of the effectiveness of PYD.

Keywords: Syrian Civil War, Middle East, Arab Spring, PYD / YPG / PKK, Turkish Foreign Policy.

* Prof. Dr., Ömer Göksel İşyar, Uludağ Üniversitesi

Giriş

Suriye'deki Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD¹) Suriye iç savaşının 2011-2014 arası kesitinde 'aktörleşmesinin' temel nedenlerini araştıracağımız bu makalede, konumuz gereği, uluslararası ilişkilerdeki 'aktörlük' meselesine, 'devlet merkezli' olmaktan ziyade, *plüralist* bakış açısından 'çoklu merkezli' (*multi-centric*) olarak bakmaya çalışacağız.²

ABD'nin, 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra başlattığı 'küresel teröre karşı savaş', şüphesiz ki net sınırları olmayan bir savaştır ve çoğunlukla da devlet altı ve devlet dışı aktörleri hedef veya alternatif olarak ön plana çıkarmaktadır.³ Çünkü 11 Eylül saldırıları, eski aktörler üzerinden yeni bir dünya düzeninin kurgulanamayacağını göstermiştir. Böylelikle uluslararası sistemde devlet altı ve devlet dışı aktörlere yönelik ilgi bir hayli artmıştır. Hatta Smith gibi yazarlar, beklentilerini çok daha ileri boyuta taşıyıp, uluslararası aktörlerin, yerlerini zamanla daha küçük kolektif birimlere (terörist gruplar da dâhil) bırakacaklarını bile düşünmüşlerdir.⁴

Arap Baharı sürecinde ise Ortadoğu alanı, 3 temel aktörün belirginleşmesine sahne olmuştur: devletler (merkezî rejimler), direniş örgütleri ve sivil toplum. Makalemizde inceleyeceğimiz PYD de, işte bu dinamik süreçten yarar sağlama çalışmaktadır. Öncelikle, bu sürecin somut bir çıktısı olarak, PYD başta olmak üzere, Hizbullah, Hamas, El Kaide gibi devlet altı ve devlet dışı aktörler, Ortadoğu devletlerinin düzenli ordularına ve güvenlik sistemlerine karşı kafa tutmaya başlamışlardır.⁵ Devletlerin ve düzenli orduların inandırıcılıkları ise, bu süreç içinde büyük yaralar almıştır.⁶

İç savaşın devam ettiği Suriye örneğinde de izlendiği gibi, sistem, başkaldırıdan ziyade teslimiyeti teşvik etme eğilimini ön plana çıkardıkça, bir noktaya kadar, toplumsal dönüşümü sağlayacak potansiyel aktörlere karşı görece bir ilgisizliği ve hatta dışlamayı güdülemiştir. Ancak dönüşümün dinamikleri de yine bu süreç içinde gizli kalmıştır. Nitekim Frankfurt Okulu'na yakın düşünürlerden biri olan Herbert Marcuse'un da belirttiği gibi, dönüşümün po-

1 PYD: Partiye Yekitiya Demokrat.

2 Bkz. James N. Rosenau, *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*, 2. Baskı (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 64-65.

3 Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, 5. Baskı, (Çev.) Ahmet Kemal Çağlar ve diğerleri, (Ankara: Adres Yayınları, 2013), 308.

4 Steve Smith, "Singing Our World into Existence: International Relations Theory and September 11," *International Studies Quarterly*, 48, No. 3, 2004'ten atıfta bulunan Hakan Övünç Ongur, "Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları," İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, No. 17, 149.

5 William Hale ve Ergun Özbudun, *Islamism, Democracy, and Liberalism in Turkey: The Case of The AKP* (London & New York: Routledge, 2010), 134.

6 William C. Taylor, *Military Responses to the Arab Uprising and the Future of Civil-Military Relations in the Middle East: Analysis from Egypt, Tunisia, Libya, and Syria* (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 134.

tansiyel aktörleri, esasında her zaman için, sistemden dışlanmışlar arasında bulunmaktadır.⁷ Bu aktörler ise, zamanı geldiğinde, amaçlarına ulaşmak için değiştirmek istedikleri bir çevre veya sistemle kaçınılmaz olarak yüz yüze gelmişlerdir.⁸ Bu anlamda daha evvel, sistemde sadece bir ‘faktör’ durumunda olan güçler, bir noktada hareket kabiliyetine sahip birer ‘aktör’ haline dönüşebilmişler ya da aktörlüklerinin ‘aktif evresine’ ulaşabilmişlerdir.⁹ Bilhassa da bölgesel düzene ayak uyduramayan ‘başarısız devletler’, devlet dışı ve devlet altı aktörlerin asimetrik sıkıştırma operasyonlarının hedefi haline gelmişlerdir.¹⁰ Suriye iç savaşı boyunca PYD de, aktörlük vasfı gösterebilme istikametine kısmen bu türden bir dönüşüm geçirmiştir.

1. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Devlet Dışı Aktörler

Uluslararası ilişkiler disiplinindeki birçok kuram, aktörlük konusuna farklı bakış açılarından hareketle açıklamalar getirmişlerdir. Örneğin, gücü siyasetin belirleyici unsuru olarak gören realizm, hedeflerine ulaşmak için sürekli iktidar mücadelesi veren yegâne aktör olarak devletleri kabul etmiştir.¹¹ Neorealizmin en önde gelen temsilcilerinden Waltz ise, devlet dışı aktörleri tamamen dışlamamıştır. Ona göre, devlet dışı aktörlerle ilişkilerin koşullarını yalnızca devletler belirleyebilir; kritik an geldiğinde ise devletler, diğer aktörlerin (devlet dışı) işleyişlerine izin veren kuralları tekrardan istedikleri gibi değiştirebilirler.¹²

Liberalizm kuramına baktığımızda ise, ona göre, realizmin tam tersine, dış politika ve uluslararası ilişkiler, tek türden bir aktöre dayalı olarak sağlıklı bir analize tâbi tutulamaz.¹³ Liberalizm kuramının ana ekseninde değerlendirilen neofonksiyonalizm yaklaşımı çerçevesinde, örneğin PYD gibi siyasî parti şeklinde örgütlenmiş ‘devlet altı aktörler’ de dış politika analizlerinde dikkate alınmalıdır.

7 Zikreden David West, *Kıta Avrupa Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*, (Çev.) Ahmet Cevizci, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998), 98.

8 Murray N. Rothbard, *İnsan, İktisat ve Devlet*, Cilt 1, (Çev.) Ahmet Uzun ve Ayşe Meral Uzun, (Ankara: Liberte Yayınları, 2009), 4.

9 C.W. Mills, *Toplumbilimsel Düşün*, 2. Baskı, (Çev.) Ünsal Oskay, (İstanbul: Der Yayınları, 2007), 49.

10 T.V. Paul, “Regional Transformation in International Relations”, *International Relations Theory and Regional Transformation* içinde (Der.) T.V. Paul, (New York: Cambridge University Press, 2012), 12.

11 Stephanie Lawson, *Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politics* (UK: Polity Press, 2015), 58.

12 Zikreden, Mario Telò, *International Relations: A European Perspective* (Farnham, England: Ashgate, 2009), 53.

13 Ole R. Holsti, “Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challenge”, *Contraversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge* içinde (Der.) Charles W. Kegley, Jr. (New York: St. Martin's Press, 1995), 43-44'dan zikreden, Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Kuramları-I* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013), 30.

Aynı şekilde, liberalizm öğretilerine uygun tezler ileri süren pluralizm, devlet altı aktörler bakımından çok daha ileri düzeyde savlara yer vererek, devleti oluşturan çeşitli parçaların, analitik olarak daha küçük parçalara ayrılabilceğini ve bunlar arasındaki karmaşık etkileşimlerin araştırılabileceğini ifade etmektedir. Pluralist kuramcılar, devletlerin dış politikada rasyonel ve üniter bir aktör olduğu fikrine karşı çıkarak, kararların çeşitli devlet altı ve devlet dışı aktörler arasında bir rekabet ve uzlaşma süreci sonucu tesis edildiğini ileri sürerler.¹⁴ Dolayısıyla pluralizm'e göre, devletler kadar, bunların üstünde (*uluslararası*, *uluslararası*, *uluslararası*) ve altındaki (*devlet altı*) birçok güç unsurunu da aktör olarak kabul etmek gerekir.¹⁵

Pluralist yaklaşımlar içinde gösterilen 'yönetişim kuramı' (*governance theory*) ve onun önde gelen temsilcilerinden Rosenau'ya göre, uluslararası sistemde, karar verici pozisyonundaki devlet altı ve devlet dışı aktör formlarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla artık çeşitli tiplerde ve düzeylerdeki aktörler, devletlerin dış politik karar verme süreçlerine daha çok katılmaya başlamışlardır.¹⁶

Liberalizm eksenli kuramlardan bir diğeri olan 'karmaşık karşılıklı bağımlılık' yaklaşımı da, devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki ilişkilere dayalı analizler yapılabileceğini hassasiyetle vurgular. Anlaşılacağı üzere, uluslararası ilişkilerin aktörleri düzeyinde çeşitliliğin olduğunu ve olması gerektiğini savunan pluralist yaklaşımlar, ulus devletler açısından artık her düzeyde yeni tip aktörlerin yolunu açacak boyutlarda bir tür analitik '*Magna Carta*'nın kabul edilmesi zamanının geldiğini düşünmektedirler.¹⁷

Günümüz uluslararası ilişkiler ortamında, devlet egemenliği kavramının artık çok daha kıyıda-köşede kaldığını ve bulanık hale geldiğini savunarak, aktör tanımlamasında klasik uluslararası ilişkiler teorilerinden farklılaşan güncel bir yaklaşım ise, inşacılık (konstrüktivizm)'tir. İnşacılığa göre de, devletlerin çıkarları, varolan küresel sivil toplumda devlet ve devlet dışı aktörlerin etkileşimi yoluyla inşa edilen uluslararası normatif yapılar tarafından yeniden şekillendirilmektedir.¹⁸

2. Uluslararası İlişkiler Düzleminde Aktörlük Yeteneğinin Temel Göstergeleri

Young, Dougherty, Hopkins ve Mansbach'ın vurguladıkları üzere, özde davranışsalci yaklaşımlar tarafından geliştirilen 'aktör' kavramı, bünyesinde mutlak surette iki unsurun var olmasını gerektirir: 'otonom varlık', yani başka ak-

14 Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51, No. 1, 83.

15 Lucian M. Ashworth, *A History of International Thought* (London: Routledge, 2014), 266.

16 Telò, *International Relations*, 53.

17 Alex Callinicos, *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış*, 6. Baskı, (Çev.) Yasemin Tezgiden, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 501.

18 Robert Jackson ve Georg Sorensen, *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, 5. Baskı (Oxford, UK: Oxford University Press, 2013), 103-104.

törlere tamamen tâbi olmamak ve uluslararası arenada az çok ‘etkinlik gösterebilmek’, yani diğer aktörlere bağımsızca etkilerde bulunabilmek.¹⁹ Aktör olabilmek için gereken ideal özellikleri daha fazla detaylandırmak gerekirse, şu şekilde belirtilebilir:²⁰

- Wendt’in işaret ettiği kadarıyla, fiziksel güvenlik, istikrar (öngörülebilirlik), tanınma ve kalkınma başarımları;²¹
- Weber’in ileri sürdüğü üzere, eylemlilik gösterebilme, deneyim yaşayabilme ve bu surette tanınabilir, fark edilebilir hale gelme;²²
- Jervis’in ifadesiyle, çoğu zaman yanlış algılamaya dayalı ve irrasyonel çıktılar şeklinde de olsa, bir takım tepkiler gösterebilme;²³
- Cohen’in belirttiği şekilde, bazı şeyleri hissedebilme, duygulara sahip olabilme, hedef ve politikalarını ortaya koyma anlamında niyetlenebilme²⁴ ve dolayısıyla bazı kararlar verip, bunları uygulayabilme;²⁵
- Tüm bunları yaparken de kendisi gibi olma becerisi gösterebilme.²⁶

Tüm bu göstergelerden hareketle anlaşılacağı üzere, aktörün tavır ve davranışlarının arkasında bir ‘benlik’ duygusunun olduğu varsayılmaktadır. Dolayısıyla, kendisini etrafındaki dünya içinde bir ‘aktör’ ve hatta bazen de bir kahraman, kurtarıcı, rehber vs. olarak tanımlaması bile önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir.²⁷

19 Zikreden, Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Baskı, (İstanbul: Der Yayınları, 2014), 20-21.

20 Brian Fay, *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım*, 2. Basım, (Çev.) İsmail Türkmen, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005), 36, 45, 58, 85-6, 95, 101.

21 Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *The American Political Science Review*, 88, No. 2, 385.

22 Weber’e göre, aktör şu 4 olası eylem şekliyle kendini belli eder: araçsal rasyonel eylem, değersel rasyonel eylem, duygusal (duyuşsal) eylem ve geleneksel eylem. Ayrıntılı bilgi için bkz. zikreden, Ahmet Çiğdem, *Bir İmkân Olarak Modernite: Weber ve Habermas* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1997), 152.

23 Robert Jervis, “Yanlış Algı Üzerine Varsayımlar,” *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* içinde (Haz.) Esra Diri, (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2013), 114-115.

24 Aktörler niyetleri hakkında yeterli bilinci gösterip bunları ifade edebilirler. Giddens, bu durumda aktörün “sözel bilinci”nden (*discursive consciousness*) bahseder. Aktörler bazı niyetlerini de içlerinde taşıdıkları halde bunları daha henüz ifade edebilecek seviyeye ulaşmamış olabilirler. Giddens buna ‘pratik bilinç’ demektedir. Anthony Giddens, *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*, (Çev.) Ümit Tatlıcan, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000), 28.

25 Raymond Cohen, *International Politics: The Rules of the Game* (London & New York: Longman, 1981), 102.

26 Nietzsche, kişiler üzerinden hareket ederek, aktörlük hususunda bilhassa şu unsuru sorgular: serbest irade veya tutsak irade. Friedrich Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüş*, (Çev.) Korkut Ata, (İstanbul: İlgî Kültür-Sanat, 2010), 119.

27 Bilhassa kriz veya tehdit hallerinde, kahramanlaş(tır)ma süreci de aktörü ortaya çıkaran bir faktör olabilir.

İçinde bulunulan zaman da, aktörlük üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir. Foucault'un dediği gibi, tarihsel değişim, aktörler tarafından yaratılamaz; bilâkis aktörler, belli bir zamandaki hâkim 'söylem sistemi' tarafından yaratılırlar.²⁸ Çünkü tarih, farklı söylem sistemlerinden oluşan bir dönemler dizisidir. Her bir söylem sisteminin kendi iç varlığı bulunmaktadır. Aktörler, kendi niyetlerini hayata geçirmek ve kafalarındaki projelerini gerçekleştirmek için bu hâkim söylem sistemlerine katılarak bir 'kültürlenme' süreci yaşarlar. Kendi kültürel inanç, kural ve değerlerini kullanarak katıldıkları bu sistemler içinde, aynı zamanda kültürlerini yeniden yaratırlar. Yani aktörlük için toplumsallaşmak (diğerleriyle iletişim kurmak) da gerekmektedir.

Öte yandan Risse'nin vurguladığı üzere aktörler aynı zamanda, düzenli ve rutin olarak kendi davranışlarını, diğer aktörlere açıklamak ve böylelikle meşrulaştırmak ihtiyacı hissetmektedirler.²⁹ Gerçi Nietzsche'nin belirttiği gibi, kişi/lider düzeyinde bazı aktörler, kendi halkı dâhil, kolektif bir birliktelik içinde olmayabildikleri için, sadece kendi ideallerinin aktörleri haline gelebilirler. Çünkü "onların akli, kendi başına sonsuz bir evrensel teklifi veya hiçliği temsil edebilir"³⁰.

Aktörlerin, diğerleriyle ilişkiye girdikçe onlardan etkilenmeleri gayet doğaldır. Bergson'cu bir mantıkla, bu etkileşim sonucunda aktörler, kendilerine uygun bazı roller geliştirebilecekleri gibi, dışarıdan empoze edilen rolleri de (kurgulanan senaryoları) kabullenebilirler.³¹ Buna yakın şeyler söyleyen Parsons'a göre de, aktörlerin eylemlerinde ihtiyaca binaen bu tip rol beklentileriyle sürdürülen davranışlar sözkonusu olabilmektedir.³² Anlaşılacağı gibi, aktörden bahsederken, oyun olgusunu da gözden uzak tutamayız. Her aktör değişik amaç, tutku ya da ideolojilerin (düşünce sistemlerinin) etkisiyle bir takım oyunlara katılarak, bunların gerektirdiği rolleri oynayabilir. Fakat bazen de oyuna katılmak (aktör olmak) yerine, sadece seyircisi olmayı tercih edebilir. Yani bu durumda aktörü ortaya çıkaran bir etken de, oyunun niteliğinde ve çekiciliğinde aranmalıdır.³³ Yine de şunun unutulmaması gerekir ki, "aktör her zaman rolden daha [ön planda ve] üstündür".³⁴

28 Michel Foucault, *Bilginin Arkeolojisi*, (Çev.) Veli Urhan, (İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999), 74, 102.

29 Zikreden, Scott Burchill ve diğerleri, *Theories of International Relations*, 3. Baskı, (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 158.

30 Zikreden, Christopher Hill ve diğerleri, *Bir Eylem Felsefesi: Komünist Manifesto ve İktidar Mücadelesi*, (Çev.) Tonguç Ok, (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014), 91, 94.

31 Gustave Le Bon, *Kitle Zihni Üzerinde Tarihin Gözden Geçirilmesi: Devrimin Psikolojisi*, (Çev.) Ayten Gündoğdu, (İstanbul: Scala Yayıncılık, 2011), 20.

32 Zikreden, Anthony Giddens, *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları: Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi*, (Çev.) Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003), 29.

33 George Lichtheim, *Sosyalizmin Kökeni*, (Çev.) Ali Seden, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1976), 30, 233.

34 Aldous Huxley, *Kalıcı Felsefe*, 2. Baskı, (Çev.) Latif Boyacı, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 12.

3. Tarihte Pkk/Pyd'nin Gelişiminde Suriye Topraklarının Önemi

Genel olarak Ortadoğu'daki Kürt aktörleşmesinde, tarihsel süreç içinde Suriye sahasının rolü ve önemi büyük olmuştur. 1930'ların sonlarında, merkezi Şam'da bulunan *Kürt Xoybun (Hoybun) Cemiyeti* (Bedirhan Hoybun Birliği), Türkiye'deki Kürt isyanlarını örgütlemişti.³⁵ PYD'nin ideolojik olarak doğrudan bağlı olduğu Kürdistan İşçi Partisi (PKK) de, öncelikle Suriye ve Lübnan sahalarda aktörleşmişti.³⁶

Konumuz olan PYD'nin ise, esasında, ilk kurulduğunda siyasete pek ilgi duymamasına rağmen; kendine özgü bir 'Kürt yaşam alanı-sahası' ve bu anlamda da bir nevi 'yurt' tasavvuruna ("*niştiman*") sahip olduğu dikkat çekmektedir.³⁷ Kendince koruması gerektiğine inandığı bu ana vatan-yurt ise, "*Rojava*"³⁸ olarak adlandırılmıştır. Bu tasavvuru, PYD'ye hiç şüphesiz ki bir 'var olma nedeni' sağlamıştır. Esasında eğer Sovyetleri saymazsak, Kürtlerin tarihte kendilerine ait hissettikleri toprakların yüzdelik olarak en küçük bölümü (Türkiye, Irak ve İran'da iddia ettikleri bölgelerle karşılaştırıldığında) Suriye'de bulunmaktadır. Ona rağmen Kürtler, Suriye'nin ilgili bölgelerini ana vatanlarının önemli bir kısmı olarak görmektedirler.

Öte yandan PYD'nin ideolojik olarak bağlı olduğu PKK üst örgütlenmesinin gelişiminde, Suriye'nin çok önemli bir koruma alanı olduğu unutulmamalıdır.³⁹ PKK'nın ilk kongresi (yaklaşık 60 kişi ve koruma amaçlı 20 militanın katılımıyla) Lübnan'ın Suriye kontrolündeki Helve Kampı'nda yapılmıştır.⁴⁰ Suriye'ye geçen PKK militanlarına Şam, Halep ve Kamışlı'da onlarca ev tahsis edilmiştir.⁴¹ Bu militanların yiyecek ve temel ihtiyaçları, Abdullah Öcalan'ın görevlendirmesiyle, *Suriye Emin Kavmiyye Milli İstihbarat* isimli teşkilat tarafından karşılanmıştır.⁴² PKK'nın 2. Kongresi de 1982 yılının ağustos ayında

35 Denise Natali, *Kürtler ve Devlet: Irak, Türkiye ve İran'da Ulusal Kimliğin Gelişmesi* (İstanbul: Avesta Basın Yayın, 2009), 80-81.

36 Reese Erlich, *Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect* (New York: Prometheus Books, 2011), 96.

37 Abbas Vali, *Kürdistan Cumhuriyeti: İran'da Kürt Kimliğinin Oluşumu* (İstanbul: Avesta Yayınları, 2010), 45.

38 "Rojava" ("Batı Kürdistan" olarak kavramı, daha önceleri de kullanılmakta olan bir yer ismidir. Örneğin, Kürdistan Sosyalist Partisi'nin (PSK) 1993 yılı programında da "Rojava" (Bati) terimi geçmekteydi; ancak bu terimin geçtiği yerde, parantez içinde "Türkiye" (Türkiye) ibaresi yazılmaktaydı. Bkz. Kürdistan Sosyalist Partisi, *Parti Programı*, 2. Baskı, (Türkiye: PSK Yayınları, Ağustos 1993), 9, 33.

39 Bkz. Bill Bowring, "Türkiye Kürtleri: Bir Azınlığın Haklarını Savunma", *Ortadoğu'da Azınlıklar* içinde (Der.) Kirsten E. Schulze, Martin Stokes ve Clom Campbell, (Çev.) Kenan Kalyon, (İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006), 44.

40 Ahmet Cem Ersever, *Kürtler, PKK ve A. Öcalan*, 4. Baskı, (Ankara: Kiyap Yayın Dağıtım, 1992), 66.

41 A.g.e., 73.

42 A.g.e., 74.

yine Suriye'de, bu sefer Ürdün sınırındaki bir kampta tertiplenmiştir.⁴³ PKK bu kongrelerinde, Türkiye-İsrail eksenine karşı Suriye-İran eksenine yakın olması gerektiğine ilişkin önemli kararlar almıştır.⁴⁴

4. İç Savaş, Suriye'de Rejimin Direnci Ve Pyd'nin Aktörlüğü

Suriye'de (güneydeki Dera'da ve hemen peşinden Şam, Hama, Humus, Kamışlı, Haseke ve Deyr ez Zor'da olmak üzere)⁴⁵ 15 Mart 2011'den itibaren gerçekleşen halk hareketleri, 2011 sonlarında ülke geneline yayılmış ve bir iç savaşa dönüşmüştür. Kürtler, daha iç savaşın ilk belirtilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, Esad rejimini yıkmak isteyenler tarafından Esad'a karşı harekete geçirilmeye çalışılmıştır. Geleceğin Kürt Akımı Hareketi (ŞPKS) lideri Mişel Temo'nun, Ekim 2011'de Kamışlı'da öldürülmesi hadisesi, suikast suçu Esad rejimine mal edilerek, Kürtleri Esad'a karşı tahrik etmek amacıyla kullanılmak istendi.⁴⁶ Günümüze kadar ülkenin her noktasına yayılarak devam eden iç savaş boyunca, PYD, aktörleşme yolunda bu krizi bir fırsata çevirmeye çalışmıştır.⁴⁷ Bu konudaki ilk uyarıyı, PKK-Kandil sorumlusu Murat Karayılan, 20 Kasım 2011 tarihinde yayımladığı bildiriyle yapmıştır. Karayılan şu uyarıda bulunuyordu: "Gelecek günler için hazırlık yapın. Suriye'deki olaylar, Kürtler için tarihsel bir fırsattır. Kürtler, Suriye'de temel yasal haklarını elde edip, bir halk olarak tanınabilirler. Bunun için Kürtlerin birliği gereklidir."⁴⁸

Ancak herhalde Suriye devlet başkanı Beşar Esad, savaşta bu denli direnç gösteremeyip, başlarda hemen devrilseydi; PYD muhtemelen, Suriye sahasında bu kadar da aktörleşip, ön plana çıkamayabilirdi. Yani, Esad'ın devrilmemesi, PYD'nin aktörleşmesinde önemli bir sebep teşkil etmiştir. Ama öte yandan, PYD, öncelikle Suriye rejiminin gözünde aktörleşmiştir.⁴⁹ İlk bakışta buna sebep olarak, PYD ile rejim arasında El Nusra, El Kaide, Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), İhvan-ı Müslimin, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi örgütlere karşı *spontan* olarak gelişen 'ortak düşmanlık hisleri' gösterilebilir.⁵⁰ PYD'nin Suriye rejimi nazarında aktörleşebilmesinde, Şam yönetiminin daha evvelki (tarihsel) PKK bağlantıları da hiç şüphesiz önemlidir.⁵¹

43 A.g.e., 82.

44 Garbis Altınoğlu, *Seçme Yazılar: Ortadoğu* (İstanbul: Belge Yayınları, 2011), 41.

45 John McHugo, *Syria: A Recent History*, 2. Baskı, (New York: The New Press, 2015), 206.

46 Ayşe Karabat, *Suriye Savaşları* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 260.

47 Shelly Culbertson, *The Fires of Spring: The Post-Arab Spring Journey Through the Turbulent New Middle East* (New York: St. Martin's Press, 2016), 95.

48 "Karayılan'dan Suriye'deki Kürt Muhalefetine Önemli Mesajlar", *ANF*, 20 Kasım 2011.

49 E. Ahmet Tonak, *Sonuna Doğru* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2015), 271.

50 Esad rejimiyle kurulan ilişkilerin arkasındaki önemli bir diğer sebep olarak da, PYD'nin içinde çok sayıda Alevi ağırlıklı Kürt bulunması gösterilmektedir. Örneğin bkz. Mustafa K. Erdemol, *Suriye Denklemi* (Ankara: NotaBene Yayınları, 2013), 43.

51 Eva Savelsberg, "The Syrian-Kurdish Movements: Obstacles Rather Than Driving Forces for Democratization", *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East: Turkey, Iran, Iraq, and Syria* içinde (Der.) David Romano ve Mehmet Gürses, (New York: Palgrave Macmillan, 2014), 99.

İç savaşın genel seyri içinde Avrupa ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Arap Birliği vs. Esad yönetimine karşı direkt müdahale edememişler ve onun yerine vekillerini (*proxies*) kullanmayı denemişlerdir. Dolayısıyla Suriye'deki iç savaş daha en başından itibaren bir 'Vekâlet Savaşına' dönüşmüştür. Bu ortamda ise PYD, tabii ki ön plana çıkmıştır. Esad da bu bağlamda ön plana çıkan PYD'yi rakiplerine/düşmanlarına kaptırmak istememiştir. Onun için, Esad yönetimi, daha iç savaşın hemen başında PYD'yi tanımış ve onu Şam merkezli olarak eşgüdümü sağlanan 'Demokratik Değişim İçin Ulusal Komite'ye davet etmiştir. PYD de ilk etapta bu komiteye katılmayı uygun bulmuştur. Zaten hatırlanacağı üzere, Esad yönetimi, Arap Baharı'nın başlangıcından sonra 2011 yılının haziran ayından itibaren yaklaşık 1.500 PYD mensubunu hapisten çıkarmış ve bazı kimliksiz, kaydı olmayan Kürtlere kimliklerini de dağıtmaya başlamıştı.⁵²

Diğer yandan PYD'nin, başından itibaren 'antiemperyalist' ve 'üçüncü yolcu' stratejiler izlemeyi tercih etmesi veya böyle bir görüntü vermesi, onun en azından Rusya ve İran'ın gözünde aktörleşmesine de yardımcı olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin 2003 yılında gerçekleştirdiği Irak operasyonu sırasında Türk ve Kürt kimi solcu kesimlerin kullandığı "ne Sam, ne Saddam" yaklaşımından esinlenen PYD, Suriye iç savaşında, üçüncü yolcu bir tonda "ne Şam, ne muhalifler" söylemini geliştirmeye çalışmıştır. Dolayısıyla Rusya gibi Şam rejimini destekleyen ülkeler, iç savaşın başından itibaren, PYD'yi "terörist" olarak nitelemedikleri gibi, onun radikaller ve muhalifler karşısında daha kuvvetli bir aktör haline gelebilmesi için destek de olmuşlardır.

Sürecin daha en başından itibaren, Türkiye ve Batılı ülkelerin, PYD'yi Esad'ın elinden alıp, onu kendi taraflarına çekmeye çalışma siyasetleri de, örgütün oldukça önem kazanmasına ve aktörleşmesine yardım etmiştir. Nitekim PYD'nin, Suriye sahasında öne çıkmaya başlamasının hemen akabinde, İstanbul merkezli Suriye Ulusal Konseyi'nin (SUK) başına Kürt asıllı muhaliflerden Abdülbasit Seyda getirilmiştir. Ardından Gaziantep il sınırları içerisinde oluşturulan 'Suriye Geçici Hükümeti'nin başına da yine Kürt asıllı Ghassan Hitto atanmıştır.

PYD'nin aktörleşmesinde 'şans faktörü' de tabii ki önemli bir yer tutar. Aynen Sovyetler Birliği'nin yıkılıp dağılması sürecinde olduğu gibi, PYD de, Suriye'nin dağılma sürecine girmesinden itibaren kısa süre içinde ve hatta başlarda neredeyse pek fazla bir şey yapmadan kolayca aktörleşebilmiştir. 18 Temmuz 2012 tarihinde gerçekleşen 'Büyük Şam Saldırısından' hemen bir gün sonra, 19 Temmuz'dan itibaren PYD, Suriye'nin kuzeyinde kantonlaşma sürecine girmiştir.⁵³

Yani PYD, aktörleşmesini bir bakıma Suriye iç savaşına ve onun ülkede ya-

52 Hüsnü Mahalli, *Ortadoğu'da Kanlı Bahar: Acılı Bir Coğrafyanın Uyumlu İslam'la İmtihanı*, 7. Baskı, (İstanbul: Destek Yayınevi, 2012), 202.

53 Arzu Demir, *Devrimin Rojava Hali*, 4. Baskı, (İstanbul: Ceylan Yayınları, 2015), 38-39.

rattığı otorite boşluğuna borçluymdu. Suriye iç savaşı ise, ilhamını Arap Baharından almıştır. Dolayısıyla olayların başlangıcından itibaren Kürtler bilinçlenerek şu fırsatı yakalamaya çalıştılar: 'Arap Baharı, acaba bir Kürt yazına dönüştürülebilir mi?'

Açıkçası Suriye'deki otorite boşluğu, başta PYD olmak üzere, birçok devlet-altı unsura/örgüte (ÖSO, El Nusra, IŞİD gibi) aktör olabilme şansını verdi.⁵⁴ Ancak bu sefer de, bahsi geçen aktörler kendi aralarında hâkimiyet mücadelelerine/rekabete girdiler. Hatta bu hâkimiyet mücadeleleri zaman zaman savaş boyutlarına bile ulaştı. Hâkimiyet mücadelesi şeklindeki bu savaşlar ise, PYD'nin aktörleşmesine yardımcı oldu⁵⁵; hâlâ da yardımcı olmaya devam ediyor. Aşağıda sıralamaya çalışacağımız ve PYD'nin aktörleşmesine yardımcı olan bu savaşlar vasıtasıyla, her şeyden önce, dağılmış vaziyette olan Kürt bölgeleri (Afrin, Kobani ve Haseke/Cezire) elden geldikince birleştirilmeye çalışılmıştır. Hâlbuki şunun da unutulmaması gerekir, PYD, esasında PKK'nın Türkiye'deki silahlı (askerî) başarısızlığının kabullenilişi veya doğal bir neticesi olarak, 2003 yılında Suriye'de partileşerek, siyâsî hayata dâhil olmuştur.

5. Suriye'deki Silahlı Mücadeleler ve PYD'ye Etkileri

Güncel anlamda PYD'nin aktörleşmesinde etkili olan savaşların belli başlıları, aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır:

- **PYD-ÖSO savaşları:** Bu savaşlardaki başarısı, PYD'yi, hiç şüphesiz (Mesut Barzani'nin gözünde bile) aktörleştirdi. Nitekim PYD'nin askerî başarılarından sonra, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) başkanı Mesut Barzani, Erbil'de bir 'Kürt Ulusal Kongresi' toplaması yönündeki çağrılarını artırmıştır. Hatta 11 Temmuz 2012 tarihinde Erbil'de PYD'ye bağlı bölgesel halk meclisinin de katılımıyla bir 'güç birliği mutabakatına' varılmıştır.⁵⁶
- 17 Kasım 2012 tarihinde PYD'nin **Kamışlı'da yaptığı gösterilerde**, "Ne Şam, ne ÖSO" ve "Rejim Şam'da düşer; Serekani'de değil" gibi sloganlar kullanıldığı dikkat çekmiştir.⁵⁷
- **ÖSO'ya bağlı Selahaddin Tugayı ile arasındaki savaşlarda** ise PYD, Suriye'nin Kuzey Irak sınırına (Semelka) doğru ilerleyen koridoru ele geçirmiştir.⁵⁸ Bu arada şunu da hatırlatmak gerekir ki, PYD'nin, ÖSO

54 Aydemir Güler, *Bir Türkiyelileşememe Öyküsü: Kürt "Açılımı" Hakkında Yazılar* (İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2013), 216.

55 Robert Fisk, Patrick Cockburn ve Kim Sengupta, *Suriye, Cehennem Düşüş-2011-2014: Çağdaş Haberciliğin Unutulmaz Antolojisi*, (Çev.) Aslı Adalier ve diğerleri, (İstanbul: Matbuat Yayın Grubu, 2015), 560.

56 Cengiz Çandar, *Mezopotamya Ekspresi: Bir Tarih Yolculuğu* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 620.

57 Hasan Cemal, "Suriye Kürtlerinin 'Güç Savaşı!'", *Milliyet*, 18 Kasım 2012.

58 PYD'ye karşı mücadele eden askerî teşekküllerden biri de, Suriye Ordusu'ndan kaçmış Kürt asıllı

içindeki Tevhid Livası'yla yakın bağlantıları olabilmıştır. PYD'nin 'ben merkezli' politikaları ve askerî ilerleyişine tepki gösteren Barzani yönetimi ise, bu parti örgütünün Suriye'nin kuzeyinde kontrolü neredeyse tamamen ele geçirmesinden hemen sonra, 21 Mayıs 2013 tarihinde, Suriye'nin Kürt bölgesine açılan sınır kapısı olan Semelka'yı kapatmıştır.⁵⁹

- ÖSO ile PYD arasındaki Rasulayn Savaşı (21 Kasım 2012) da, örgütün özgüven kazanıp, aktörleşmesinde önemli dönüm noktalarından biri olmuştur.
- İç Savaş boyunca PYD ile Suriye ordusu arasında zaman zaman Kamışlı'da da gerginlikler yaşanmıştır.
- PYD'nin, El Nusra ile çatışmaları da çok önemli etkilerde bulunmuştur.
- PYD'nin, 3 Mart 2013 tarihinde enerji kaynakları itibarıyla zengin olan Rumeylan'ı (Rimelan) ele geçirmesi, ona enerji koridoruna hükmedebilme gücü kazandırmıştır.⁶⁰
- Halep'in, Şeyh Maksut ve Eşrefiye gibi, Kürtlerin çokça yaşadıkları mahallelerinde PYD ile Suriye Ordusu arasında bazı çatışmalar yaşanmıştır. İlki 11 Şubat 2013 tarihinde gerçekleşen bu çatışmalar vasıtasıyla PYD, bir devletin düzenli ordusuna karşı başarıyla çatışabileceğini de hissetmiştir.⁶¹
- ÖSO'nun, rejim güçleri karşısında Halep'teki başarısızlığı ise, sıfır toplamı olarak PYD'ye yaramış ve mücadele ruhunu beslemiştir.
- Aynı şekilde ÖSO'nun, El Nusra ile arasındaki bazı karşı konulamaz bağlantıları, 'radikaller karşısında aranan ılımlı-laik bir muhalif örgüt olabilmesi' anlamında PYD için olumlu sonuçlar doğurmuştur.
- Ülkenin kuzeyinde, kantonlaşma adına gösterilen ilk başarının birinci yıldönümü günü olan 19 Temmuz 2013 tarihinde, Rasulayn'ın PYD tarafından El Nusra'nın elinden alınması ise, hiç şüphesiz aktörleşme düzeyinde geçilmiş çok önemli bir basamağı teşkil etmiştir.

---

askerlerden oluşan ve ÖSO'ya bağlı Selahaddin Tuğayı'ydi. Ceylanpınar'ın karşısındaki Serekaniye bölgesindeki mayınlar temizlenmiş ve bu Tuğay, bölgedeki geçiş koridorunu kullanmaya başlamıştı. ÖSO grupları işte bu koridordan yararlanarak PYD ile savaşmaya devam etmişlerdir.

59 Adnan Muhammet El Arabi, "Suriye Kürtleri: Suriye Sorununun Yönünü Belirliyor", *AKP'nin Suriye Savaşı: Erdoğan'ın Yıkılan Hayalleri*, 2. Baskı içinde (Der.) Hamide Yiğit, (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2014), 136.

60 Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kall*, 3. Baskı, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2015), 204.

61 Charles R. Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, The Islamic State and the Evolution of an Insurgency* (New York: Oxford University Press, 2015), 95.

- Öte yandan El Nusra Cephesi örgütünün 21 Temmuz 2013 tarihinde, Tel Abyad'ı ele geçirmesi, geçici bir süre için PYD'de moralleri bozduysa da, ona eksikliklerini tamamlama yollarını göstermesi anlamında öğretici olmuştur. El Nusra örgütünün, 8 Ağustos 2013 tarihinde Tel Abyad'a yaptığı ağır saldırıda, çoğu kadın ve çocuklardan oluşan 450 Kürdü katletmesi, dünyayı ayağa kaldırmıştır. Rusya hemen harekete geçerek, BM-Güvenlik Konseyi'ni göreve çağırmıştır. Uluslararası toplum ise, böyle trajik bir olay vasıtasıyla, Suriye'de yaşanan insanî dramlar hakkında daha da bilinçlenmeye başlamıştır. Bu aşamada doğrudan 'mağdur pozisyonuna' giren PYD, Barzani'yle ilişkilerini de düzeltme yolları aramış ve bu yönde bazı girişimlerde bulunmuştur. Öncelikle bir 'Kürt Birliği Ruhu' oluşturulmaya çalışılmıştır.
- ÖSO ile El Nusra arasındaki çatışmalar da PYD üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Nitekim sözü edilen çatışmalar devam ederken, ÖSO ile PYD arasında bazı bağlantılar kurulmuştur. Hatta ÖSO'nun içerisinde PYD'nin girişimiyle 'Kürtler Cephesi' (Ekrad) adlı bir Kürt oluşumu bile tesis edilmiş; taraflar arasında bazı entegrasyon teşebbüsleri gerçekleşmiştir. Ardından, ÖSO ile PYD arasında, 'Esad yönetiminin yıkılması' ve Suriye için gelecekte 'federal bir devlet yapılanması' üzerine alternatif planlar hakkında bazı görüşmeler yapılmıştır.
- 31 Temmuz 2013 tarihinde ise, PYD, Suriye'de El Nusra'ya yönelik 'seferberlik' ilan ederek, radikal muhaliflere karşı oluşturulan cepheye yer almıştır. Peşinden 8 Ağustos 2013 tarihinde El Nusra, Tel Abyad'a yeniden saldırınca, PYD-Nusra çatışmaları yeni bir aşamaya geçmiştir.⁶² Tel Abyad'ın PYD tarafından önce Nusra'nın, sonra da İŞİD'in elinden kurtarılması ise ancak 2015 yılının temmuz ayında gerçekleşmiştir.
- Bu anlamda PYD, Suriye'de giderek güçlenen radikal İslami gruplara yönelik olarak somut tepkisel bir pozisyon almıştır. Nitekim Selefiler, iç savaş devam ederken, ilk olarak Halep'te 18 Kasım 2012 tarihinde bir 'İslam Devleti' kurduklarını ilan etmişlerdi. Diğer yandan, kurulan bu radikal birlik, Suriye sahasında PYD'yi, laikçi, ılımlı muhalif taraf durumuna getirerek; ona, aktörleşmesinde daha da yardımcı olmuştur. Suriye'de oluşturulan radikal birlikler karşısında, 'Kürt Birliği' sağlanması yönündeki çağrılar da astronomik hızda artmıştır. Sünni radikalizmin Suriye'de hayat bulmasıyla beraber, PYD gibi aktörler de, İran'ın gözünde kolaylıkla aktörleşebilmişlerdir. Üstelik ÖSO'nun, radikallerle mukayese edildiğinde, yaşadığı başıbozukluk ve dağılma belirtileri de (El Kaideci gruplar karşısındaki etkisizliği ve yetersizliği) malumdu. Yani anlaşılan, PYD'nin radikal gruplarla

---

62 Yavuz Güçtürk, *İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu* (Ankara: SETA Yayınları, 2014), 63.

mücadelesi, Batıya ve Avrasya eksenine eklenmesinde yardımcı olmuştur.⁶³

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız savaş ve mücadelelerde elde ettiği başarılar ve karşılaştığı mağduriyetler, PYD’yi, genel olarak Batının ve hatta Barzani’nin gözünde aktörleştirmiştir.

6. Suriye’deki Kürtlerin Problemleri ve PYD

Hiç şüphesiz, PYD’nin Suriye’deki diğer Kürt gruplarına göre daha derli toplu ve otoriter bir yapıda olması, onun aktörleşmesine yardım eden ilave bir faktör niteliğindedir. Savaşlarda gösterdiği performansın neticesinde, Suriye’de yaşayan Kürt *Maktumiler* (kayıd olmayanlar) ve Kürt *Ecnebilerin* çoğu da ister istemez PYD’ye bağlanmışlardır. Bu yakınlaşma, PYD’yi, kaçınılmaz olarak bir çeşit ‘Kürt davası partisi’ haline getirmiştir. *Maktumiler* zaten, herhalde pek kaybedecek bir şeyleri bulunmadığından olsa gerek, ironik bir şekilde Suriyeli Kürtler arasındaki en politize olmuş olan gruptur.

Suriye’deki Kürtlerin statüleriyle ilgili problemlerin çözümü, PYD için önemli bir erek oluşturmuştur. Şam yönetimi, Ağustos 1962 Kararnamesi’ne dayanarak, uzun süredir “Arap Kemeri/Kuşağı” denilen bir strateji izlemekteydi.⁶⁴ Buna göre, 1945 yılından veya daha öncesinden beri Suriye’de yaşadığını ispat edemeyen Kürtler, vatandaş olarak kabul edilmeyeceklerdi. Bunu ispat edebilmiş yaklaşık 1 milyon 900 bin Kürt, vatandaşlık hakkı elde edebilmiştir. İspat edemeyenlere ise, özel kırmızı kimlik belgesi verilmiştir. Sayıları 350 bin civarında olan, dışarıdan gelmiş ve yabancı (*ecnebi*) olarak kabul edilen bu Kürt grup, özel kırmızı kimlik belgelerini almışlardır. *Maktumiler* (hiç kaydı olmayan, vatansızlar) ise, kırmızı kimliğe bile sahip olamamışlardır. İç savaş öncesi tahminlere göre, sayıları yaklaşık 80 bin civarında olan bu grup, temel haklardan yararlanmada çok önemli eksiklikler yaşamaktaydılar.⁶⁵ PYD işte daha ziyade bu dezavantajlı grubun sorunlarını hedeflemiştir.

Suriye’deki Kürt grup ve partileri arasında bilhassa PYD’nin askerî güce ve savunmaya öncelik vermesi de onun aktörleşmesinde olumlu etki sağlamıştır. Bilindiği gibi, Suriyeli Kürt grupları arasındaki ilk askerî teşkilatlanmaya PYD gitmişti. Nitekim PYD’ye bağlı olarak 12 Mart 2004 tarihinde ‘Halk Savunma Birlikleri’ (YPG⁶⁶) oluşturulmuştu. YPG, iç savaş başladığında, çatışmalar kendi bölgelerine sığmamasın diye büyük uğraş göstermiştir.⁶⁷ Bu askerî oluşum, kuşkusuz hemen diğer Kürt grupları tarafından da taklit edilmeye çalışıl-

63 Pierre-Jean Lizard, *İŞİD Tuzağı*, (Çev.) Yasemin Özden Charles, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 93.

64 Hüsnü Mahalli, *Diren Suriye* (İstanbul: Destek Yayınları, 2014), 261.

65 Nevzat Bingöl, *Suriye’nin Kimliksizleri: Kürtler*, 4. Baskı, (İstanbul: Do Yayınları, 2013), 108.

66 YPG: Yekineyen Parastina Gel.

67 Selah Bedreddin, *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi: Suriye*, (Çev.) Ümid Demirhan, (İstanbul: Hivda İletişim ve Yayıncılık, 2014), 276-277.

dı ama pek de başarılı olunamadı. Buna örnek olarak şu verilebilir: PKK'dan Kürdistan Demokratik Partisi'ne (KDP) geçenlerce oluşturulup, Kuzey Irak'ta eğitilen, 'Kamışlı Peşmerge Gücü'. Ancak unutulmaması gerekir ki, PYD'nin bu askerî yapılanması, başarısını, sürekli olarak Kandil'deki PKK milislerinden gördüğü desteğe borçluydu. Hatta bu bağlamda bir 'Kandil-Kamışlı hattının' işlevsel olduğu iddia ediliyordu. Nitekim dönemin dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu, "Kandil'den Kamışlı'ya bir terör hattı var; PKK'lılar bu hattı kullanıyorlar"⁶⁸ tespitinde bulunmuştur.

Bu arada, Türkiye'de devam etmekte olan Açılım süreci yoluyla da bazı PKK'lılar, PYD'ye daha rahatça yardım edebilmek üzere sınır dışına çıkıp, Suriye tarafına geçebilmişlerdir. PKK yöneticilerinden Murat Karayılan'ın da ifadesiyle PKK'nın bu örgüte verdiği destek biraz da şundandır: "Rojava özerkleşirse, [yani PYD aktörleşirse] PKK'nın Türkiye'deki açılım sürecinde eli daha da güçlenecekti"⁶⁹. Gerçekten de, Rojava'daki gelişmelerle kabaran ulusal duyguların etkisiyle ve çözümün kolaylaşacağı inancıyla, bu arada seçim barajını da aşabilmesi için, Türkiye'deki muhafazakâr Kürt seçmeni, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde çoğunlukla Halkların Demokratik Partisi'ne (HDP) oy vermişlerdir.

7. PYD'nin PKK İle Bağlantıları

Hiç şüphesiz, PYD'nin, Suriye sahasında askerî ve siyasî olarak elde ettiği başarılar, 1998'den beri Suriye'den soyutlanmış olan PKK'nın yeniden bu alana geri dönmesini sağlamıştır.⁷⁰ Ancak bunun yanında, PYD'nin aktörleşmesinde, PKK'nın başı olarak kabul edilen Abdullah Öcalan'ın, İmralı'da hapiste olmasına rağmen, bireysel yönlendiriciliği ve müdahaleleri de son derece etkili olmuştur. Öcalan'ın, PYD üzerindeki manevi etkisinin büyük olduğu zaten malumdur. Ayrıca Öcalan ile PYD eşbaşkanı Salih Müslim arasında bir aşiret bağı da (Pazuki Aşireti) bulunmaktadır.⁷¹

Öcalan, hapiste olmasına rağmen bölgesel meselelerle ilgili olarak, sürekli Türk devlet ve hükümet yetkilileriyle temas kurmaya çalışmıştır. Örneğin, Ocak 2005'te Başbakan Erdoğan'a yazdığı iddia edilen mektubunda⁷² Ortadoğu'nun

68 Zikreden, Duygu Güvenç, "Davutoğlu'ndan Erbil'e 4 Kritik Mesaj", *Sabah*, 1 Ağustos 2012.

69 ANF, 17 Temmuz 2013.

70 Kenan Kahlıoğulları, *Suriye: Özgürlük Mücadelesi mi, Uluslararası Komplomu? (Barışa Çağrı)* (Ankara: Ürün Yayınları, 2012), 147.

71 Bu bağ hakkında Salih Müslim, 8 Aralık 2013 tarihli beyanatında şu açıklamayı yapmıştır: "Öcalan da bizim aşiretimizdendir. O, Besni kolundan; biz ise Maaf kolundamız". Bkz. Amberin Zaman, "Salih Müslim: Elli Kez Umreye Gittim, İki Kere de Hacı Oldum", *Taraf*, 8 Aralık 2013.

72 Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Ali Güller, *Hükümet-PKK Görüşmeleri (1986-2011)*, 2. Basım, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011), 66.

kırılma noktalarını kendince 2 aşamada şöyle anlatmıştı:⁷³

- Birinci kırılma noktası: “İsrail’in kurulmasıdır.”
- İkinci kırılma noktası: “Şimdi ikinci büyük kırılma, Kürdistan-Arap-Acem üçgeninde ortaya çıkan çatışmalı Kürt milliyetçiliği[dir].” Öcalan’a göre; “Kürt hâkim işbirlikçi tabaka[sı], ABD, İngiltere ve Avrupa’ya dayandırılarak devletleştiriliyor. Bu milliyetçiliği, Arap, İran ve Türk’e karşı savaştıracaklar”.

Bu mektuba yönelik, hapisane şartlarında yazılmış olduğuna dair bir takım itirazlar olabilir. Hâlbuki Öcalan, daha 1991 yılında Lübnan’ın Bekaa Vadisi’nde faaliyetlerdeyken de benzer şeyler söylüyordu. Nitekim Öcalan, Lübnan’da Cumhuriyet gazetesinden Rafet Ballı’ya verdiği röportajında şöyle demişti:

“Tabii Irak Kürt önderlerine, biraz da ‘İkinci İsrail’ olmaya benzer bir rol vermek istiyorlar. Arap âlemini kuzeyden kemerleyecek, İsrail üzerindeki Arap tehlikesini hafifletecek bir rol niyetini sezmemek mümkün değil. [...] Türkiye bunu desteklemek durumundadır. [...] Sistem bunu gerektiriyor. Sistemin gücü Ankara’nın gücünden daha üstündür. Kürt özerkliğini, Türk devleti bu aşamada destekleyecektir. Emperyalist mantık, dolayısıyla rejim de bu mantık içinde yer ettiğine göre bunu böyle emrediyor.”⁷⁴

Öte yandan PKK, Arap Baharı sürecinin başlamasından itibaren, içten içe Suriye için hazırlık yapıyordu. 2010 yılında örgüt, Suriye kökenli yöneticilerini ardı ardına örgüt içinden ayıklamaya başladı. Bu süreç 2011 yılı başlarında da sürdü. Bu dönemde Suriye’deki iç savaş daha henüz başlamamıştı. PKK’nın üst düzey yöneticisi konumundaki Suriyeliler dışında, grup komutanları olarak tanımlanan Suriye kökenli yöneticiler de görevlerini bırakmışlardı. Görevlerini bırakan bu yöneticiler, sıkça Suriye’ye gidip gelmeye ve bu ülkede uzun süre kalmaya başladılar. Hatta Şahin Cilo kod adlı Ferhat Abdi Halil, bu dönemde yaklaşık 20 adamıyla Suriye’nin kuzeyine geçip, orada 2 aya yakın bir süre kaldı. Güvenlik kaynakları ise, daha henüz Suriye olayları patlak vermediği için büyük fotoğrafı tam net olarak göremediler. Daha sonradan bu alt yapı faaliyetlerinin PYD’yi güçlendirmek için yapıldığı anlaşıldı. Örgütte Suriye’nin geleceği düşünülerek dönüşümler yapılıyordu. Öcalan’a göre ise; “PYD, Arap Baharı olarak tanımlanan halk hareketlerinin Suriye’ye yansıtılmasını öngörerek, hemen örgütsel yapısını geliştirmiş ve dışarıdaki kadrolarını bölgeye çekme inisiyatifini ortaya koymuştu.”⁷⁵ Öcalan ayrıca, 2010 yılında avukatlarına verdiği talimatta, “Suriye’de Kürtlere belirli hakların tanınması ve bazı belediyelerin verilmesi durumunda Esad rejimini

73 Cengiz Kapmaz, Öcalan’ın İmralı Günleri (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011), 305-6.

74 Rafet Ballı, “Öcalan, ‘Kürdistan’a ‘İkinci İsrail’ Diyordu”, *Aydınlık*, 21 Kasım 2013.

75 Zikreden, bkz. Mustafa Karasu, “Rojava Devrimine Karşı Olmak”, *Pirtükxane*, 27 Kasım 2013. <http://pirtukxane.org/2013/11/27/rojava-devrimine-karsit-olmak/> (Erişim: 13.01.2017)

destekleyebileceklerini”⁷⁶ belirtmişti.

Suriye iç savaşı sürecinde ise, Öcalan'ın PYD üzerinde hâlâ yönlendirici olabilmesi, hiç kuşkusuz Türkiye'nin müsaadesine bağlı bir değişken olarak görülmelidir. Türkiye'nin müsaadesi ise bir dönem sürdürülen ‘Açılım’ sürecinin devamına bağlı gibi gözüküyordu. Gerçekten de ‘Açılım’ yoluyla PKK'lılar, PYD'ye daha rahatça yardım edebilmek üzere sınır dışına çıkararak, Suriye'ye geçebilmişlerdir. Nitekim bu durumun bir göstergesi olarak, Bağımsız milletvekili Aysel Tuğluk Nisan 2013'de, PKK'nın aktörlüğünü 3 kategoride sınıflandırmıştır: “Suriye’de bir müddet daha silahlı, İran’da yakın gelecekte silahlı, Avrupa’da ise kurumsal [aktör] olacaktır”⁷⁷.

Öcalan'ın, iç savaş boyunca PYD'yi direkt ya da dolaylı olarak yönlendirici bazı somut mesajları ise, aşağıdaki gibi örneklendirilebilir:

- 4 Ekim 2012 tarihli mesajı: Derhal “15.000 kişilik bir Kürt ordusunun kurulması”⁷⁸ ve “üçüncü yol/güç stratejisinin”⁷⁹ izlenmesi... Nitekim bu mesajın hemen ardından, YPG güçlendirilerek Kürdistan Halk Tuğayları Ordusu'nun kurulduğu ilan edilmiştir.
- 18 Kasım 2012 tarihli mesajı: “6 ili ele geçirmekle sorun çözülmez. Beraberce demokratik yapılar kurun. Özerkliği hedefleyin. Kürtlerin haklarını verirse, Esad’ı da destekleyebiliriz.”⁸⁰ Nitekim bu mesaj, olduğu gibi hedefine ulaşmıştır. PYD'nin diğer eşbaşkanı Asya Abdullah, ‘Demokratik özerklik projesinin uygulandığı ilk yer, Rojava’dır’ iddiasında bulunmuştur. Bu mesajın üzerinden çok zaman geçmeden, Salih Müslim de, 19 Aralık 2012 tarihinde yaptığı açıklamada, Esad’dan yeterli karşılığı göreceklereinden emin olamayarak Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu’na (SMDGUK) katıldıklarını bildirmiştir.⁸¹
- 26 Kasım 2012 tarihli mesajı: PYD ile Suriye Kürt Yüksek Ulusal Konseyi (SKYUK) arasındaki Erbil toplantısından (22-23 Kasım) hemen sonra, 24 Kasım 2013 tarihinde Kürtler arasında ‘Ortak Askeri

76 Ceyhan Bozkurt, “PKK Suriye’de 3 Yıldır Hazırlık Yapıyordu”, *Aydınlık*, 24 Kasım 2013.

77 *Radikal*, 11 Nisan 2013.

78 Loveday Morris, “Syria’s Kurds Prepare For Life After Assad”, *Financial Times*, 2 October 2012. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/707b7fa8-0bf2-11e2-8e06-00144feabdc0.html#axzz40MzXzTTP> (Erişim: 10.01.2017)

79 A.g.m.

80 “Mehmet Öcalan, Açlık Grevini Bitiren Görüşmenin Ayrıntılarını Anlattı”, *Kurdistan-Bakur. Net*, 19 Kasım 2012. http://www.kurdistanbakur.net/index/..%3C/images/topics/themes/Mavimsn_C1/images/modules.php?name= News&file= article&sid=6699&mode=&order=0&thold=0 (Erişim: 11.01.2017)

81 Salih Müslim'in açıklaması şöyledir: “Biz SMDGUK’a katıldık; SUK da yakında SMDGUK içinde eriyecektir”. (Kısaltmalar, makalenin yazarına aittir). Salih Müslim’le röportaj için bkz., Fehim Taştekin, “Kürtler Zapatista Taktiği İle Yol Alıyor”, *Radikal*, 19 Aralık 2012.

Konsey'in oluşturulduğunun ilan edilmesinin peşinden, Öcalan, kaleme aldığı bu mesajında, Türkiye'nin, "Ortadoğu'da Kürtlerle bü-yütülmesini" öngören "Genişletilmiş Misak-ı Millî" söylemini 'yeniden' gündeme getirmiştir. 'Yeniden' diyoruz, çünkü bir iddiaya göre, Öcalan Eylül 2012'de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yazdığı mektupta "Türkiye'yi Kürtlerle büyötmek"⁸² tezinden bahsetmişti. Bu önerisi, bölgede bir Türk-Kürt ekseninin kurulması hayaline dayanmaktaydı.

- Öcalan'ın PYD'ye yazdığı 9 Ocak 2013 tarihli mektup: Öcalan, bu mektupta PYD liderlerine hitaben şu emri vermiştir: "Diğer oluşumları tasfiye edin; bunun için gerekirse şiddet kullanın. Esad'a vereceğiniz enerjiyi, Araplara verin".⁸³ Mektupta, İran'dan gelebilecek bazı olası provokasyonlara da dikkat çekmiştir. Dolayısıyla Öcalan, aynı gün gerçekleşen 'Paris cinayetlerinin'⁸⁴ sorumlusu olarak sanki İran'ı göstermiştir. Gerçekten de bu mektuptan hemen sonra, Türkiye ve Suriye'deki Kürt siyasî çevreleri, hadisenin arkasında, 'Açılımı kendisi açısından tehlikeli gören' İran'ın olma ihtimalini vurgulamışlardır. Nitekim Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) eşbaşkanı Ahmet Türk, 16 Ocak günü yaptığı açıklamada, olayı, "Paris cinayetinin arkasında Suriye ve İran olabilir"⁸⁵ sözleriyle yorumlamıştır.
- 28 Şubat 2013 tarihli mesajı: Öcalan'ın bu mesajı, onu, belki de bugün mevcut olan 'Suriye Demokratik Güçleri'nin (SDG) fikir babası olarak telâkki etmemizi sağlayabilir. Nitekim Öcalan, mesajında açıkça bir "Suriye Demokratik Kurtuluş Cephesi'nin" kurulmasını istemiştir.
- 21 Mart 2013 tarihli mesajı: Öcalan, burada daha önce gönderdiği 26 Kasım 2012 tarihli mesajında geçen, "Genişletilmiş Misak-ı Millî" vizyonunu detaylandırarak tekrarlamıştır. 26 Kasım tarihli mesajının detaylarında gizli olan düşünceler ise, 21 Mart mesajında şöyle ifade edilmiştir:⁸⁶
  - "Bölge, Misak-ı Millî'ye aykırı olarak bölünmüştür",
  - "Irak ve Suriye'de ağır sorunlar altında yaşamaya mahkûm edilen halklar ["Kürt, Türkmen, Asuri, Arap"], birleşerek, millî dayanışma göstermelidirler",

82 Mustafa Sönmez, "Kürt Siyasetinde Neo Liberal Sapma", 22 Nisan 2013. <http://mustafasonmez.net/?p=2994> (Erişim: 28.12.2016)

83 Abdülkadir Selvi, "PKK "Gözlem Gücü" Denetiminde Çekilecek", *Yeni Şafak*, 9 Ocak 2013.

84 PKK-Vejin'i kuran Sakine Cansız ve 2 kadın PKK'lı, Paris Kürt Enformasyon Bürosu'nda öldürülmüşlerdi.

85 Zikreden, Okan Konuralp, "İki Ülkeyi İşaret Etti", *Hürriyet*, 16 Ocak 2013.

86 Zikreden, Zeynep Güranlı, "Öcalan'ın Mesajının Şifreleri", *Hürriyet*, 21 Mart 2013.

- “Bir barış konferansı tertiplenmelidir”,
- “Bu konferansta, halklar, kendi geleceklerini tartışıp, kararlaştırmalıdır”.

Bu mesajdan sonra PYD, Esad'dan daha da uzaklaşarak, Türkiye'ye ve Esad muhaliflerine yaklaşmış; dolayısıyla bir o kadar da Esad güçlerinin doğrudan hedefi olmaya başlamıştır.

- PKK içi kısmî kampaşmanın yaşandığı Nisan 2013 sürecinde, Öcalan'ın, örgüt geneli üzerindeki etkileyici gücü sorgulanmaya başlasa bile, PYD eşbaşkanı Salih Müslim, Kandil gibi düşünmeyip Öcalancı kampa yakın durmuş ve o sırada Esad'dan tamamen kopma işaretleri vermiştir. Müslim, bu aşamada, “Esad bizim celladımızdır” fikrini dile getirmiştir. Bu söylemin arkasında iki unsur etkili olmuş olabilir: Halep'te o sırada gerçekleşen kimyasal saldırının Kürtlerce, yıllar önce Irak'ta gerçekleşen ‘Halepçe’nin provası’ gibi algılanması ve 15 Nisan 2013 tarihinde Esad güçlerinin Tirbesipi’de PYD’ye saldırması. Dolayısıyla bu noktada, Türkiye’deki Açılım atmosferinin de verdiği rahatlama ve özgüvenle PYD, ‘Üçüncü Yol Stratejisi’nden iyice uzaklaşmıştır.
- Öcalan, 7 Haziran 2013 tarihinde, Barzani’ye hitaben bir mektup yazmıştır. Mektupta Barzani’yi “Sadece Kürt bölgesinin başkanı olarak değil, dört parçalı Kürdistan’ın lideri olarak gördüğünü”⁸⁷ ifade eden Öcalan, Türkiye’deki açılım sürecinde oynadığı rolden dolayı, Kürt lidere teşekkür etmiştir. Barzani’dense “Oraya gelen PKK gerillalarını sahiplenmesini ve onların yaşamlarının teminat altına alınmasını”⁸⁸ rica etmiştir.
- 2013 Haziran Halk Hareketinin etkisiyle Açılım sürecinin askıya alındığı bir ortamda Öcalan, Başbakan Erdoğan’a bir mektup daha göndererek, görüşmelerin yeniden başlatılmasını talep ederken, Suriye’de de işbirliği yapmayı teklif etmiştir.
- Kürdistan Topluluklar Birliği’nin (KCK⁸⁹) 10 Temmuz 2013 tarihindeki 9. Kongresi’nde ise, PYD üzerinde artan Kandil (kişisel olarak da Cemil Bayık’ın) etkisiyle örgüt, tekrardan en başta savunduğu ‘Üçüncü Yol Stratejisi’ne geri dönme sinyalleri vermiştir.
- Uzun süredir üzerinde çalışılan Kürt Ulusal Kongresi’nin, sonunda 24-26 Ağustos tarihlerinde (2013) Erbil’de toplanması planlanmıştır. PKK yöneticisi Cemil Bayık, bu kongreyi “100 yıllık bir hayal” ola-

---

87 Milliyet, 8 Haziran 2013.

88 A.g.m.

89 KCK: Koma Civakên Kurdistan.

rak tanımlıyordu. Esasen Öcalan'ın bir rüyası olan bu Kongre fikri, hayat bulması durumunda “Dört Parçalı Kürdistan” için bir “*Üst Parlamento*” işlevi görecek. Fakat Suriye sahasında cereyan eden olağanüstü gelişmeler, bu kongrenin toplanmasını bir kez daha engellemiştir. Zaten Dört Parçalı Kürdistan söylemi, Kürtlerin yaşadığı dört ülkenin kaçınılmaz olarak bölünmesi anlamına geliyor ve en başta da Türkiye’yi rahatsız ediyordu.

- Türkiye’de tehlikeye düşen Açılım sürecini kurtarabilmek adına, Abdullah Öcalan, 13 Kasım 2013 tarihinde İmralı’da kendisini ziyaret eden HDP ve BDP heyetine “Suriye’de Kürtlerin yaşadığı bölgedeki çalışmaların, Hükümeti [Türkiye’yi] rahatsız etmeyecek boyuta çekilmesi”⁹⁰ talimatını vermiştir.

8. Güvenlik Paranoyası

Yukarıda belirttiğimiz gibi, PYD’nin, askerî güç mevhumuna ve realitesine Suriye’deki diğer tüm Kürt örgütlerinden daha fazla önem verdiği malumdur. Bunun arkasında ise, bir bakıma, 1998 yılında Türkiye ile Suriye arasında varılan ‘Adana Mutabakatı’nın yarattığı travmatik hatıralar da aranabilir. İleride Türkiye’nin ve/veya Suriye’nin PYD’yi dışlayarak yeni ittifaklar kurup, mutabakatlar yapabileceği olasılığı, Kürtler arasında adeta aşılamayan bir korkuya dönüşmüştür. Neredeyse, ‘Adana Mutabakatı Sendromu’ olarak adlandırabileceğimiz bu korkunun gerisinde yatan yakıcı olasılık hesabı ise şuydu: ‘Ya tarihteki bu mutabakat sürecini andıracak şekilde, Suriye ile muhalifler⁹¹ veya Suriye ile Türkiye yeniden anlaşılırsa; o zaman ne yaparız?’

Bu arada bir noktanın daha ayırdında olmak gerekmektedir. PKK’dan farklı olarak PYD’nin aktörleşebilmesinin, ihmal edilmemesi gereken bir unsuru ise; ‘direnişin tek aracı, silahlı mücadeledir’ diyen PKK’dan farklı olarak, PYD’nin diplomasiye de en az askerî yöntemler kadar önem vermesi olmuştur. Kurulduğu günden beri, Suriye istihbarat örgütü *El Muhaberat*’ın sıkı gözetim ve kontrolü⁹² altında kalan PYD, biraz da bu sebepten dolayı oldukça *pragmatik* ve hatta *oportünist* davranmak durumunda kalmıştır. PYD’nin burada bahsettiğimiz *pragmatizmi* ve *oportünizmi*, analizde ihmal edilmemesi gereken unsurlar arasındadırlar. Ona göre, davaya götüren her yol ve müttefik mubahtır. Nitekim PYD, başlarda Suriye’ye yakın bir aktörken; Esad rejimi giderek zayıflamaya ve bir o kadar da tehditkâr olmaya başlayınca, Suriye’nin kuzeyindeki *Baas* rejimi unsurlarını kendine açık bir tehdit kaynağı olarak görüp, ele geçirdiği 3 kantonda, 11 Ekim 2012 tarihinde bir bildiri yayımlayarak 3 Kürt tugayı kurmuştur. Afrin, Kobani ve Kamışlı’da kurulan bu 3 tugayın merkezî karargâhı ise, Kobani’deki ‘Şehit Sadık Kobane Tugayı’ olmuştur.

90 Okan Konuralp, “İmralı’ya Akil Adam ve Basın Ziyareti Olabilir”, *Hürriyet*, 14 Kasım 2013.

91 2013 yılı şubat ayı itibarıyla ve sonrasında, SMDGUK başkanı Muaz el Hatib, Esad rejimiyle görüşmeye yeşil ışık yakmıştı.

92 Ömer Ödemiş, *AKP’nin Suriye Yenilgisi ve Esad* (Ankara: NotaBene Yayınları, 2014), 111.

tur. PYD'ye göre, bu noktadan sonra, sadece Suriye'de değil, tüm Ortadoğu bölgesindeki Esad tipi rejimlerin yıkılması artık elzem hale gelmiştir.

9. Diğer Muhalifler Arasında PYD'nin Konumu

Esasında PYD, Esad karşıtı cepheye yaklaşıncaya dek, Suriye'deki hiç bir muhalif oluşuma girmek istememiştir. Dolayısıyla hiçbir bütünlüğün içinde eritilemeyen PYD, adeta bir 'çelik çekirdek' gibi kalmayı başarmıştır.⁹³ Kendisini genelde tüm muhalif teşkilatların dışında ve hatta üstünde gören PYD örgütü, SUK, ÖSO, SMDGUK, SKYUK⁹⁴, Barzani ve İhvan'a hep şüpheyle bakmıştır. Hatta 2004'teki Kamışlı olayları sonrasında bile, 11 partili bir oluşum olarak kurulan 'Suriye Kürt Partileri Birliği'ne bile katılmamıştı. Ama tam tersine, birçok devletle birebir doğrudan iletişim kurabilmeyi başarmıştır. Ankara, Şam, Bağdat, Moskova, Tahran ve Erbil'le bağlantılar içinde olmuştur. Kendisini adeta bir 'devlet gibi' veya 'devletsiz' aktör olarak telâkki etmiştir.⁹⁵

10. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin Etkisi

Öte yandan aktörleşme sürecinde PYD, bilhassa düşünsel bazda IKBY modelinden de etkilenmiştir, diyebiliriz. Hatta PYD'nin kuruluş bildirgesi bile, PKK bağlantılı Mervan Zerki'nin, Öcalan sonrası çalışmalarının bir sonucu olarak, 20 Eylül 2003 tarihinde Kuzey Irak'ta oluşturulmuştu. Zerdest Haco ise, yine bu ortamda partinin ilk genel başkanlığına seçilmişti.

IKBY bir bakıma, örgütün gözünde adeta bir 'Mezopotamya Kaplamı' olarak görülmüştür. ABD'nin 2003 Irak operasyonunun, Ortadoğu'daki *nativist* (yerli) yaklaşımları özgürleştirici etkileri olduğu iddia edilirse; IKBY, bunun en iyi örneklerinden biri olmuştur. Kuzey Irak Kürt yönetiminin, zaman içinde geliştirdiği ve sıkça kullandığı 'ortak devlet', 'özerklik', 'federal sistem' ve 'bağımsızlık' gibi fikir ve söylemleri, hatta eylemsel başarıları, PYD üzerinde çok yönlendirici ve etkili olabilmiştir. PYD, Suriye sahasında ele geçirdiği bölgelerde (Kamışlı, Derik, Amude, Derbesiye gibi) her daim özerlik girişimlerinde bulunmuştur.

IKBY'nin denize çıkış sağlama siyaseti de PYD'yi etkilemiştir. Buna göre, PYD, jeopolitik olarak çok önemli bir bölgede aktivite gösteriyordu. Zira Erbil'deki otoritenin 'denize ulaşma hattı', doğal olarak Suriye'nin kuzeyindeki PYD bölgelerinden geçmekteydi. Zaten ABD de (Kissinger Projesi⁹⁶ çerçevesinde) bu projede Kürtlere uzun zamandır yardımcı olmaktaydı. Buna, ABD'nin bir çeşit *Grand Stratejisi* de diyebiliriz.

93 Berzan Botî, "PKK/PYD'nin Suriye'deki Siyaseti ile Türkiye'deki Siyaseti Bire Bir Örtüşüp, Örgüt Çıkarlarına Endekslidir", *Ortadoğu, Suriye ve Batı Kürdistan'daki Gelişmeler* içinde (Der.) Seid Veroy, (İstanbul: Doz Yayıncılık, 2012), 237.

94 SKYUK'a, KUK (Kürt Ulusal Konseyi) da denilmektedir.

95 Mustafa Peköz, *Küresel Savaşta Büyük Ortadoğu* (İstanbul: Vivo Yayınevi, 2015), 145.

96 Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Aaron Latham, "What Kissinger Was Afraid of in the Pike Papers", *New York* 9, No. 40, 50-68.

Amerikalı stratejist Michael Rubin ise, “Kürtlerin en büyük tarihsel zaafı, kendi aralarındaki bölünmüşlükleridir”⁹⁷ der. Doğrudur ama PYD bahsi geçen koridor hattını oluşturabilmek adına, bu zaafı kendi lehine kullanmış ve sonuçta Kürt olan ve olmayan rakipleri ile çatışarak, onlar karşısında başarılı olmuştur.

11. ABD’nin Desteği

Bu dönüşümün tetikleyicisi olan diğer bir gelişme ise, daha öncesinde Bağımsız milletvekili Gültan Kışanak başkanlığında bir BDP heyetinin Washington’ı ziyareti sırasında, ABD ile PYD arasında ilk temasların kurulma aşamasına gelmesidir. Neticesinde, 2 Ağustos 2012 tarihinde Washington’da bir PYD bürosu açılmıştır. O sıralarda, bilhassa Amerikan basınında (Obama yönetiminin dış politika danışmanlarından John Hannah’ın, basında çıkan bir yazısında da belirtildiği üzere) ‘Suriye’nin dörde bölüneceği’ gibi haberler görülmeye başlayınca, hemen PYD’li (başta Salih Müslim olmak üzere) ve diğer Kürt liderler de, Öcalan’ın sözde “Dört Parçalı Kürdistan” (sözde “Büyük Kürdistan”) söylem ve hayaline yakın bir vizyon geliştirdiler. Tüm bunlar muvacehesinde, Kasım 2012 gibi PYD, ABD’nin gözünde de aktörleşme çalışmalarını hızlandırdı. Türkiye’nin Dışişleri eski bakanlarından ve aynı zamanda akademisyen kişiliklerinden biri olan Şükrü Sina Gürel’in de belirttiği gibi Kürtler, esasında ABD’nin geleneksel “Kürt Koridoru Planına” çok daha önceden eklenmiştir.⁹⁸

Hemen peşinden İstanbul merkezli Suriye muhalefetinin (SUK) yetersizliği bahanesiyle Amerika Birleşik Devletleri, Kasım 2012’de Katar’ın başkenti Doha’da ‘Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu’nu tesis etmiştir. Dolayısıyla Beyaz Saray yönetimi, bundan böyle muhalefet üzerindeki çalışmalarını PYD’yi de içerecek (dışlamayacak) şekilde devam ettirmeyi amaçlamıştır. Bu aşamada PYD, Türkiye’nin gözünde de aktörleşme kıvamına gelmiştir. Bunun belirtileri ise hemen algılanmıştır. Türkiye, ÖSO ile PYD arasında bazı anlaşmaların yapılmasında aracı olmuştur. Halep’te Ekim 2012’de başlayan ÖSO-PYD çatışmaları sırasında yapılan esir değişim anlaşmasında, Kasım 2012’de Rasulayn Savaşı devam ederken girişilen işbirliği anlaşmasında⁹⁹, 18 Şubat 2013 tarihinde yine Rasulayn’da ortak bir şehir yönetimi kurulması konusunda ve son olarak da 21 Temmuz 2013 tarihinde Tel Abyad mutabakatında Türkiye, direkt olarak tarafları biraraya getirci rol oynamıştır.

97 *Aydınlık*, 17 Ocak 2014.

98 Bknz., zikreden, Erkin Yurdakul, “ABD’nin Türkiye Planı: Kuzey Irak’tan Çık, Irak’ta Boğul”, *Türk Solu*, No. 40. <http://www.turksolu.com.tr/40/yurdakul40.htm> (Erişim: 12.11.2016)

99 Bu anlaşmanın ilk maddesi olarak, ‘Esad rejimine karşı ortak mücadele edilmesi’ üzerinde ortak irade gösterildi.

12. Türkiye'nin Rolü

Konuya başlarken belirtmeliyiz ki, Türkiye'nin biri iç politikayı, diğeri de dış politikayı ilgilendiren iki konuda sergilediği tavırlar, ister istemez PYD'nin Suriye sahasında aktörleşmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu tavırlardan biri, 28 Aralık 2011 tarihinde vukuu bulan 'Uludere Olayı' sonrasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sınır operasyonlarını bariz ölçüde azaltması ve hatta çok uzun bir süre durdurmasıdır. Diğer tavrı ise, Türkiye'nin Suriye sınır bölgelerinde hayata geçirdiği 'Yeni Angajman Kurallarının' tatbik edilmeye başlanmasıdır. Bu yeni kurallar gereğince, Suriye ordusuna ait hiçbir taşıt-araç, Türkiye sınırına 10 kilometreden fazla yaklaştırılmıyordu. Bu iki tavır ise, Suriye'nin kuzey bölgelerinde, PYD'nin daha rahat varlık gösterip, aktörleşmesine yardımcı oldular.

Türkiye'nin bazı gerekli durumlarda bile, Suriye meselesine müdahalede bulunamaması ya da bulunmamayı tercih etmesi de yine büyük ölçüde PYD'nin işine yaramıştır. Ağustos 2012'de, Gaziantep'te bombanın patlatılması, Akçakale'ye havan mermilerinin düşmesi, Reyhanlı'da patlatılan bomba ya da düşürülen jet uçağımız hadiselerinde de gördüğümüz üzere, Türkiye Suriye sahasına bir askerî karşılık vermekten imtina etmiştir. Dolayısıyla bu atalet imajı, Suriye'deki otorite boşluğunun devamına ve PYD'nin de bu boşluğu doldurmak üzere bir nevi aktörleşmesine yardımcı olmuştur. Hareket olanakları kısıtlı olan Türkiye ise tepkisel olarak, Barzani'nin bölgedeki dengeleyici rolü üzerinde durduğunda, Suriye'nin kuzeyindeki PYD, bu seçeneğe karşı oldukça tepkisel yaklaşarak aktörleşme yoluna daha da ağırlık vermiştir. Kandil bölgesi üzerinde bile tam anlamıyla etkili olamayan Barzani'nin aktörleştirilmek istenmesi, PYD'deki hoşnutsuzluğu yükseltmiştir. Bu arada Bağdat ile Ankara arasındaki ilişkilerin kötü seyri de, PYD'yi Türkiye karşısında daha ileri gitme noktasında cesaretlendirebilmiştir. Nitekim Bağdat Hükümeti, 2 Ekim 2012 tarihinde, ülkedeki tüm yabancı üslerin, tabii bu arada Kuzey Irak'taki Türk üs ve tesislerinin de kapatılmasını talep ettiğini duyurmuştu.

İç savaşın başından itibaren, Türkiye'nin bazı söylemleri de PYD'yi gayri ihtiyari ön plana çıkarmıştır. Ankara yönetiminin, bilhassa, 'PYD'nin Esad'la işbirliği yaptığına' dair kullandığı ısrarlı söylem, bu örgütün üstünün çizilmesi istenirken, altının çizilmesine vesile oldu. Gazeteci Cengiz Çandar'ın da belirttiği üzere, bahse konu söylem, Türkiye tarafından genel olarak iki gerekçeye istinaden sıkça kullanıldı: Birincisi, 'bu vesileyle ÖSO'ya yapılacak yardımları daha meşru gösterebilmek' ve ikincisi ise, 'Suriye'ye olası bir askerî müdahaleyi daha meşru kılabilmek' için... Buna karşın PYD tarafı ise daha ziyade Batının ve Rusya'nın gözünde aktörleşebilmek adına, şöyle bir zorlama-sunî söylemi tekrarlamıştır: 'Türkiye - El Nusra bağlantıları'. 'El Nusra, Ankara'nın teröristidir'¹⁰⁰ algısını yaratmaya çalışan örgüt, bir yandan

100 Bknz., Semih İdiz, "El Nusra Neden Artık Türkiye İçin Kullanışlı Değil?", *Al Monitor*, 10 Haziran 2014. <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/06/idiz-turkey-syria-opposition-nusra-terrorist-uncsc-erdogan.html#> (Erişim: 09.09.2016)

da bu gibi iddialara sığınarak, kendini dünyanın gözünde daha haklı ve meşru göstermeye çalışmıştır.

Bu arada bölgesel dengeler değiştikçe PYD, bölgenin en önemli güçlerinden biri olan Türkiye'nin gözünde de meşru bir aktör haline gelebilmeyi öncelikli hedeflerinden biri olarak almıştır. Bu hedefe ulaşabilmek içinse, bölgede kendi varlığının Türkiye için faydalı olacağını ispatlamaya çalışmıştır. PYD, kendince Türkiye için şu faydalı rolleri oynayabileceğini ileri sürmüştür:

- Türkiye'nin güneyindeki istikrarsız Arap komşularıyla arasında bir 'tampon rolü',
- Bölgedeki artan Şii/İran etkisine karşı bir 'mihver rolü',
- Türk ticarî firmaları için sağlayabileceği bir 'yatırım-ticaret pazarı rolü',
- Musul-Kerkük petrollerinin, Türkiye'nin güneyinden Akdeniz'e güvenle ulaştırılmasını sağlayabilecek bir 'nakliyat köprüsü/koridoru rolü' gibi...

Ama Türkiye, esasen 'kara şerit' olarak algıladığı bu PYD koridorunun bir kez oluşması halinde, bu faydalardan çok daha büyük zarar ve tehditlerle karşılaşabileceğini idrak etmiştir. Her şeyden önce, Türkiye böyle bir durumda artık Ortadoğu ülkeleriyle ancak PYD üzerinden irtibat kurmak zorunda kalacaktı. Türkiye'nin bölünmesi ihtimali de güçlenecekti. Diğer taraftan ise, İsrail bölgede çok daha rahat hareket edebilecekti.

PYD'nin, bütün bu engelleri aşabilmesi için Türkiye'yle iletişim kurması elzemdi. Ancak Türkiye'yle sağlıklı ilişkilerin kurulması, PYD'ye bölgede büyük fırsatlar doğurabilirdi. Hakikaten de, PYD eşbaşkanı Salih Müslim'in Türkiye'yi ziyareti, onun İran'ın gözünde de aktörleşmesine yardımcı olmuştur. Nitekim Müslim, 13 Ağustos 2013 tarihinde gerçekleştirdiği Türkiye ziyaretinden hemen sonra, 19 Ağustos günü İran'dan aldığı davet üzerine Tahran'a gitmiştir. Tahran yönetimi, bu ziyaret sırasında önemli bir adım atarak, o zamana kadar karşı çıktığı, 'Suriye'de bir Kürt birliği kurulması' fikrini, artan El Kaide tehlikesine karşı bir çıkış yolu olarak görüp, desteklemeye başlamıştır. İran, bu ziyaret sırasında PYD eşbaşkanı Salih Müslim ile El Parti lideri (aynı zamanda SKYUK başkanı) Abdülhakim Beşşar'ı Tahran'da biraraya getirmiştir. İran'ın sözkonusu girişimi üzerine hemen Irak KDP'si de bu birlikteliği destekleyici bir yaklaşım sergilemeye başlamıştır. Irak KDP'sinin sözcüsü Cafer İbrahim Eminki, partisi adına 23 Ağustos 2013 tarihinde gönderdiği mesajda, "Suriye Kürtleri bir ölüm-kalım mücadelesi veriyorlar. PYD ile kapsamlı işbirliği yapabiliriz"¹⁰¹ değerlendirmesinde bulunmuştur. Erbil'de

101 Zikreden, Hiwa Barzنجy, "Iran and Turkey Fear Kurdish Unity: Spokesman for Barzani's KDP", *E Kurd Daily*, 23 August 2013. <http://ekurd.net/mismas/articles/misc2013/8/state7296.htm> (Erişim: 01.10.2016)

hazırlıkları sürdürülen Ulusal Kongre süreci ise hızlandırılmıştır. Fakat Barzani yönetimi, PYD/YPG ile Nusra arasındaki Rasulayn çatışmalarından kaçan 20 bin kişilik Kürt topluluğunu sınırlarından içeri almayınca, yaratılmaya çalışılan birlik ruhu, bedeni yeniden terk etmiştir. Kaçanlara yine Türkiye kucak açmış ve sayıca bu büyük topluluk Akçakale'ye sığınmışlardır. PYD, Türkiye'ye müteşekkir olsa da, öte yandan çatışmalar sırasında Nusra'ya karşı yine, Suriye Ordusu'na bağlı birliklerle hareket etmiştir.

17 Ağustos 2013 tarihinde, Rasulayn'da patlayan YPG-Nusra çatışmalarının, Suriye'deki PYD odaklı Kürt aktörleşmesine yardımcı olduğu çok açıktır; ancak Kürtler bu savaş sırasında da kabul edilmesi imkânsız diyebileceğimiz bir *pragmatizm* izleyerek, Türkiye ve Suriye rejimiyle aynı anda iyi ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla PYD açısından aktörleşme süreci oldukça zorlu olmakla birlikte, başarılı bir seyir izlemiştir. Nitekim bir taraftan da Kamışlı'da IŞİD'le mücadele eden PYD, 2013 yılının ekim ayı sonlarında, kendisi açısından son derece stratejik bir nokta olan, Suriye'nin Musul'a doğru açılan kapısı diyebileceğimiz Yarubiye bölgesini (Til Koçer-Rabia hattını) ele geçirebilmiştir.

Bu başarısının ardından, iyi ya da kötü yönde, Türkiye'nin gözünde bir aktör haline gelebilen PYD, ister istemez Barzani'nin gözünde de önem kazanmıştır. Hatta PYD bu aşamada, Suriye Kürt Yüksek Ulusal Konseyi (*Destiya Blind a Kurd*) içine dâhil edilmek üzere kuvvetli bir ivme ile karşılaşmıştır. PYD'ye bu yönde resmî davetler yapılmıştır. PYD de davetlere icabet edince, taraflar arasında SKYUK çerçevesinde bir 'Adalet Divanı' kurulması tartışmalarına bile girilebilmiştir.

Öte yandan Türkiye'nin, PYD'nin aktörlüğünü kayıtsız şartsız kabul ettiğini söylemek de mümkün değildir. PYD'yi aktör olarak görmeye başladıktan sonra, Ankara, bu örgütle resmî temaslar kurabilmek ve onu resmen tanıyabilmek için 'bazı koşullar' ileri sürmüştür. Suriye savaşı boyunca Türkiye'nin, PYD'yi tanıma ve aktörleştirme istikametinde adım atabilmek için, örgütün 5 temel koşulu yerine getirmesi gerektiğini ileri sürdüğünü görüyoruz. İki aşamada ortaya konulan bu tanıma koşullarının ilk sepeti, 24 Ocak 2013 tarihinde, dönemin dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından, Davos Ekonomi Forumu devam ederken, 3 madde olarak belirtilmişti. Bunlar:¹⁰²

- 'PYD'nin, Esad rejimiyle arasına mesafe koyması'¹⁰³,
- 'Muhalifler cephesine fiilen katılması'¹⁰⁴

102 Bu son koşul herhalde şunun için konulmuştu; zira o sırada Suriye Ordusu, Kuzey Fırtınası hareketini sürdürerek, yeniden ülkenin kuzey bölgelerinde etkili olmaya başlamıştı. Bunun için Kamışlı'yı bir tür üs, sığınma taşı veya tahkimat mevki olarak kullanabilirdi.

103 "Turkey's Davutoglu Warns Syrian Kurdish Group", *Iraqi Turkmen Front News Portal*, 24 January 2013. <http://www.kerkuk.net/eng/?p=8712> (Erişim: 04.11.2016)

104 A.g.m.

- ‘Kamışlı’daki Suriye birliklerinin boşaltılmasını sağlamasıydı’¹⁰⁵.

Ortaya koyduğumuz fiilî tanıma koşullarımızın ikinci sepeti ise 24 Temmuz 2013 tarihinde 2 madde olarak, ilk 3 maddeye ilave edildi. Bu iki madde ise şunlardı:¹⁰⁶

- ‘Esad sonrası için oluşturulacak Suriye Parlamentosunun resmen açılmasına kadar, PYD’nin, kendi hâkim olduğu bölgesinde bir oldubitti (*fait accompli*) yaratmaması’,
- ‘Türkiye’deki teröre destek vermemesiydi’.

PYD’nin, 2013 yılı sonlarında, kafasındaki/gönlündeki bazı plan ve amaçlarını deşifre etmesi de onu, ister istemez Türkiye’nin muhatabı haline getirmiştir. Zira bu dönemde (1 Eylül’den itibaren) PYD, Suriye’nin kuzeyinde ilan ettiği kantonlarında bir ‘Geçici Hükümet’ kuracağını, bölgesel bir ‘Anayasa’ için hazırlık çalışmaları yapacağını ve bir ‘Bölgesel Parlamento’ oluşturacağını açıklamıştır.¹⁰⁷ Bu türden açıklamaları ise, PYD’yi Türkiye’nin gözünde direkt olarak ciddi bir tehdit unsuru haline getirmekteydi. Üstelik PYD bu süreç zarfında Barzani ve SKYUK’la da tekrar yakınlaşmıştı. Bu durumda Türkiye, onu daha fazla ihmal edemezdi. AK Parti Hükümeti, artık bu çerçevede, Suriye Ulusal Konseyi ile Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu’nu da birbirlerine yakınlaştırmaya çalışarak; PYD’yi böylelikle bu entegre yapılar içerisinde kontrol etmek için uğraştı.

Bu arada, ister istemez Türkiye’nin PYD ile giriştiği bir müzakere süreci de olmuştur. Bu süreç ise, örgütün daha fazla aktörleşmesine katkıda bulunmuştur. Aynen Jürgen Habermas’ın, ‘müzakere tuzağı’ tezinde belirttiği gibi...

Türkiye’nin ortaya koyduğu tüm koşullara rağmen PYD, yanına Suriye’deki 16 Kürt partisini de alarak, Suriye’nin kuzey bölgelerinde, 12 Kasım 2013 tarihinden itibaren, tüm Suriye Kürtleri adına bir ‘Rojava Halk Meclisi’nin ve buna bağlı bir ‘Rojava Geçiş Dönemi Yönetimi’nin kurulduğunu ilan etmiştir. Ardından PYD ile SKYUK da biraraya gelebilmişler ve o zamana dek defalarca ertelenen ‘Dördüncü Kürt Ulusal Kongresi’ni Erbil’de toplayabilmişlerdir.

13. IŞİD Faktörüne Karşı Mücadele ve PYD’nin Aktörleşmesi

2014 yılından itibaren PYD’nin aktörleşmesinde etkili olmaya başlayan yeni bir unsur ise, IŞİD’le mücadele süreci olmuştur. IŞİD, Irak’ta Musul ve diğer Türkmen bölgelerini ele geçirince, Peşmerge de başta Kerkük’te olmak üzere IŞİD’e karşı silahlanıp, mücadele etmeye başlamıştır. Suriye’de ise, Kürt

105 Bu son şart, esasında ilk kez Temmuz 2012’den itibaren ileri sürülmeye başlanmıştır. Bknz., Namık Durukan, ‘Peşmerge Gözünü Suriye’ye Dikti’, *Milliyet*, 23 Temmuz 2012.

106 *Yeni Şafak*, 26 Temmuz 2013.

107 Robin Yassin-Kassab ve Leila Al-Shami, *Burning Country: Syrians in Revolution and War* (London: Pluto Press, 2016), 73.

bölgelerini IŞİD'e karşı koruma rolünü, ancak PYD/YPG yerine getirebilirdi. IŞİD, 2014 yılı temmuz ayında Irak'ın Sincar bölgesinde Ezidilere karşı saldırıya geçince, yine PKK-PYD-YPG, bölgedeki temel savunma gücü görüntüsü verme gayretinde olmuşlardır. PYD-YPG, Sincar bölgesinde 30 km. uzunluğunda bir Askeri Direniş Hattı kurmuş ve ardından Sincar-Rabia yolunu ele geçirmiş; Haseke vilayetine kadar olan güzergâhta bir 'Güvenlik Şeridi' oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. Bu aşamada IŞİD tehlikesine karşı, bir 'Kürt Ordusu'nun kurulması yönündeki girişimler yeniden depreşmiştir.

Temmuz 2014'te IŞİD'in, Kobani'ye (Ayn el Arab) doğru ilerlemesi ise, Kürt dayanışmasını ve aktörleşmesini yeni bir aşamaya taşımıştır. Öte yandan IŞİD tehlikesi, 7 Eylül 2014 tarihinde Kilis'e yakın Suriye topraklarındaki IŞİD mevzilerine karşı ÖSO-PYD ortak cephesinin kurulması örneğinde olduğu gibi bir yakınlaşma sürecini de tetiklemiştir. Peşinden, 29 Ekim 2014 tarihinde, Türkiye, kendi sınırlarından Kobani'ye doğru Peşmerge yardım konvoylarının geçmesine ve ÖSO'nun da PYD'ye destek amaçlı geçişler yapmasına izin vermiştir. Çatışmalar devam ederken 1 ay içinde 964 YPG militanının Suruç'taki hastanelere getirilerek tedavi edilmesine olanak sağlamıştır.

Türkiye'nin gözünde daima sorunlu bir aktör olarak kalan PYD, ilginçtir ki, bu aşamada (IŞİD'le mücadelesi çerçevesinde) ABD'nin nazarında daha kolayca aktörleşebilmiştir. ABD'deki düşünce kuruluşları, neredeyse tüm raporlarında Amerikan yönetimini, PYD ile ilişkiler kurulması yönünde harekete geçmeye çağırmışlardır. Buna bir misal vermek gerekirse *New America Foundation* adlı düşünce kuruluşunun analistlerinden Barack Barfi'nin hazırladığı "Suriye Kürtlerinin Dik Kafalı Siyaseti" başlıklı raporda, Washington yönetimine şu öneride bulunulmaktaydı: PKK'dan ayrı tutulan PYD'nin, ABD için Suriye'de "güvenilir bir müttefik haline getirilmesi"¹⁰⁸.

Sonuç

Güç dengesi yaklaşımının vurguladığı kadarıyla, uluslararası sistemdeki anarşik ortam, devleti başat aktör haline getirirken, Suriye'de olduğu gibi devletin kendi içinde yaşadığı kaos ve anarşi de PYD örneğinde görüleceği üzere, devlet altı ve devletimsi yapıları bağımsız ya da otonom aktörler haline dönüştürebilmiştir. Sandıklı ve Kaya'nın, altını çizdikleri gibi, her türden savaşlar ve kaos ortamı, sistemin aktörlerini dönüştürme işlevini yerine getirebilir.¹⁰⁹ Yani üst sistemin güç durumu (güçlülüğü ya da güç zafiyeti), sistemin aktörleri üzerinde doğrudan etkiler yaratır. Nitekim Suriye'deki iç savaş ortamının derinleşerek ve yayılarak devam etmesi de en başta PYD'nin karar ve eylemleri üzerinde çok sert etkiler yapmıştır. Bu şartlar altında 2014 yılının başlarında da devam etmek üzere, Suriye'nin kuzeyindeki Kürt bölgelerinde çok önemli

108 *Aydınlık*, 23 Aralık 2013.

109 Atilla Sandıklı ve Erdem Kaya, "Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış", *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde (Der.) Atilla Sandıklı, (İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012), 133.

hadiseler vukuu bulmuştur. PYD eşbaşkanı Müslim, 18 Ocak 2014 tarihinde, partisinin, Cenevre-2 Konferansı'na katılabilmesi için şu temel şartı ileri sürmüştür: 'Kürt sorununun, konferansta ayrı bir başlık olarak ele alınması'. Nitekim bu şart kabul edilmeyince de konferansa katılmamıştır. Diğer taraftan ise, konferansın başladığı gün, yani 22 Ocak 2014 tarihinde¹¹⁰, El Cezire kantonunda, 'demokratik özerklik' ilan edilmiştir. Ardından 28 Ocak'ta Kobani, 29 Ocak'ta ise Afrin'de buna benzer özerklik ilanlarında bulunulmuştur.¹¹¹ PYD'nin bu eylemi, neofonksiyonalist yaklaşımın sıkça kullandığı bir çeşit 'build-up stratejisi'¹¹² olarak betimlenebilir. Bu 3 kantonda peşpeşe özerklik ilan edilmesi, bölgede giderek artan IŞİD tehdidine karşı mücadele gereksinimi ile birleşince, yeni süreçlerin fitili de böylelikle ateşlemiştir.

Esasen böyle bir ortamda, PYD gibi devlet altı aktörlerin dar ve bencil çıkar tanımlamalarını aşabildikleri ölçüde başarılı olabilecekleri iddia edilebilir. Fakat PYD tam tersine oldukça egosantrik, dışlayıcı ve ötekileştirici tarzda hiyerarşik bir yapılanma sürecine girmeyi tercih etmiştir. Bu gibi hiyerarşik yapılanmalar, takdir edileceği üzere, belli bir mikro milliyetçi oluşuma, bölgede yaşayan diğer etnik, dinî ve siyasî unsurların hilafına olacak şekilde ruhsatlar sağlayabilir.¹¹³ Dolayısıyla Wendt'in de vurguladığı üzere, Rojava'daki gibi, kurulmak istenen bir yapının 'sosyal' ve sağlıklı nitelikte olduğunun söylenebilmesi için, buradaki aktörlerin, en başta da PYD'nin, eylemlerini seçerken diğer aktörleri de (diğer Kürt gruplarını ve öteki etnik-dinî unsurları) mümkün olduğunca dikkate almaları gerekir. Zira inşacı yaklaşımın belirttiği gibi¹¹⁴, bir aktörün (amil veya ajan) bir yapı ya da kuralı nasıl inşa ettiği ve diğerlerinin bunlara nasıl baktığı olguları karşılıklı etkileşim halindedir.¹¹⁵

Türkiye ise genelde PYD'yi bu yanlışlara düşmemesi konusunda elinden geldiğince uyardı, fakat karşı taraftan yeterli hassasiyeti göremeyince de bu iddialı adımlara oldukça sert 2 karşılık vermiştir:

- 'PYD, PKK'nın Suriye'deki uzantısı olarak, tıpkı IŞİD gibi bir terör örgütüdür',

110 Bu tarihin oldukça sembolik bir anlamı bulunmaktadır. 22 Ocak 1946 tarihinde İran'daki Mahabat Kürt Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. İşte 22 Ocak'taki özerklik ilanı da, bu kuruluş gününe denk getirilmiştir. Üstelik bahsi geçen bu devlet tecrübesi, Kürtlerin görece sayısal olarak en az güçlü olduğu İran'da yaşanmıştır.

111 Bknz., Alptekin Dursunoğlu ve İsa Eren, *Suriye'de Vekâlet Savaşı* (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2014), 1102.

112 Schmitter bu stratejinin temelinde, bir sahada özerklik kararı alınmasının yanında, ortak kurumların kapasitesinin artırılmasını da görmektedir. Philippe Schmitter, "A Revised Theory of European Integration", *Regional Integration: Theory and Research* içinde (Der.) L.N. Lindberg ve S.A. Scheingold, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971).

113 Bu konu hakkında bkz. Umut Özkırmı, *Milliyetçilik Üzerine Genel Tartışmalar: Eleştirel Bir Müdahale* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 31.

114 Onuf, Lapid ve Kratochwill, Wendt gibi inşacı yazarların genel kanısı olduğu üzere...

115 Martin Hollis ve Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations* (New York: Clarendon Press, 1990), 409-410.

- 'İŞİD'le mücadele çerçevesinde ABD'nin YPG'ye silah tedarik etmesi, Türkiye'nin kabul edemeyeceği bir hamledir'.

Hâlbuki Türkiye, karşılık bulması durumunda, 'Suriye'de olası bir özerkliğe bile olumlu bakabiliriz' mesajını vermekten de uzak durmamıştır. Ancak bu mesajları, hedefine ulaşmamıştır. Bunda PKK'nın rolünün olduğunu da söyleyebiliriz. Zira PKK-Kandil sorumlusu Cemil Bayık bu sırada, Türkiye'ye karşı, 'çatışmaların Afrin'e sığraması halinde, çözüm sürecini bitirecekleri' tehdidinde bulunmuştur. Türk yetkililer ayrıca, HDP'nin PYD'yle ilgili tavrından da fazlasıyla rahatsız olmuşlardır. Nitekim HDP eşbaşkanı Figen Yüksekdağ, Temmuz 2015'te Suruç'ta yaptığı "Sırtımızı YPJ¹¹⁶, YPG ve PYD'ye yashıyoruz" şeklindeki açıklamasıyla büyük tepki çekmiştir. Bu arada PYD/YPG birlikleri, Türkiye-Suriye sınırında hızlı ilerleyişlerine devam etmişler ve 2015 yılı itibarıyla sınırın 632 km'lik kısmını (yaklaşık %70'ini) kontrol altına almışlardır. Türkiye ise bu noktadan sonra, oluşan PYD koridorunu kesme refleksi ile hareket etmiştir.

Rus analist Glazova'nın belirttiği gibi, sonuçta Türkiye istemese de PYD, tüm Ortadoğu'nun geleceğini belirleyecek ölçüde bir 'üçüncü güç' haline gelmiştir.¹¹⁷ Bu noktaya gelinceye kadar, PYD, uyguladığı politikadan ödün vermemiş ve politikasını kendince bir takım mantikî nedenlere bağlamıştır.¹¹⁸ Bu noktada PYD'nin başvurduğu en dikkat çekici aklı neden, herhalde, realizm kuramında da vurgulanan, anarşik ortamın hâkim olduğu bir sahada her aktörün kendi başının çaresine bakmak (self-help) ve güvenliğini sağlayabilmek için mücadele etmek zorunda olduğudur. PYD bundan dolayı, belki de hemcinslerini yiyen bir 'zombi aktöre'¹¹⁹ dönüşmeyi bile göze almıştır.

Öte taraftan, bu politikalarında dışarıdan, bilhassa Batı dünyasından da büyük destek görebilmiştir. Özdağ'ın da ifade ettiği gibi, PYD'nin esasen her iki kanat ve kampla (Batı kadar bölge ülkeleriyle) iletişiminin bulunması, onun aktörleşmesine önemli ölçüde yardımcı olmuştur.¹²⁰ Bu şekilde çok boyutlu bir strateji izleyebilmesinin sebebini ve kaynağını ise, hiç şüphesiz yine, PYD'nin 'üçüncü yol stratejisinde' aramak gerekir. Bu strateji, PYD'nin bir tür *pragmatizmi* veya *oportünizmi* olarak görülebileceği gibi, bir anlamda yeri geldiğinde '*Bandwagoning*' tercihinde bulunabilmesi olarak da yorumlanabilir.

116 Yekineyen Parastina Jin: Kadın Koruma Birlikleri.

117 Anna Glazova'nın konuşması için bkz. ORSAM, *Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgenin Geleceğine Etkisi* (İzmir: ORSAM Tutanakları, No. 34, Kasım 2013), 11.

118 Aktörler genelde baskıcı eylemlerini, seçili bir takım zorunlu nedenlere bağlamakta güçlük çekmezler. Bkz. Steven C. Roach, *Critical Theory and International Relations: A Reader* (New York & London: Routledge, 2008), 119-120.

119 Bkz. Daniel W. Drezner, *Theories of International Politics and Zombies*, 2. Baskı, (Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2015).

120 Özdağ'a göre, bölgede bir tarafta Türkiye, S. Arabistan-Katar-İsrail-Barzani bloku, diğer tarafta ise, Suriye-İrak-İran-Hizbullah bloku arasında gerçekleşen bir saflaşma vardır. Bknz., Ümit Özdağ, "İçişleri Bakanı Sayın İdris Naim Şahin'e Açık Mektup", *Yeniçağ*, 24 Ağustos 2012.

Devam etmekte olan Suriye iç savaşı sürecinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin önemli bir rolünün bulunduğu asla inkâr edilemez. Zira sonuçta Suriye'den bir "Kürdistan" çıkarmaya çalışan Amerika Birleşik Devletleri, bu hedefe, Esad'la işbirliği yapıp Türkleri, Arapları ve diğer Kürt partilerini ötekileştiren bir PYD üzerinden ulaşmak istememektedir. Tam aksine, bizzat kendisinin de verdiği açık destekle, IŞİD'e karşı mücadele eden meşru bir PYD üzerinden, bahsi geçen bu "Kürdistan'ı" oluşturmayı planlamaktadır.¹²¹ Bu kapsamda ABD, Türkiye'yi IŞİD'le mücadelede İncirlik Üssü'nün koalisyon güçlerine açılması ve dolayısıyla Ankara'nın ilgisinin tamamen IŞİD üzerinde odaklanması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Nitekim 7 Temmuz 2015 tarihinde taraflar arasında bir 'İncirlik Mutabakatı'na ulaşılmıştır. Bu aşamada, adı geçen üssün kullanılarak IŞİD'le ortak mücadele prosedürünün netleşmeye başlaması ise, PYD'yi aktörleşme istikametinde rahatlatmıştır. Zaten bunun sonuçları da hemen alınmış ve PYD güçleri 23 Temmuz 2015 tarihinde, IŞİD'in merkezi sayılan Rakka vilayetinin kuzey kesimlerini ele geçirmiştir. Ancak Kürt güçleri, bu işgal sırasında bölgedeki Arap ve Türkmenleri göçe zorlayınca, Türkiye, "PYD'nin, Fırat Nehri'nin batısına geçemeyeceği" uyarısında bulunmuştur.

Bütün bunların ötesinde, PYD'nin önünde, aktör olarak eylemlerini belli değer standartlarına çekecek ve aynı zamanda Türkiye de dâhil diğer aktörlerin tepkilerini optimize edebilecek bir üst kurumlaşma yoluna gitmek seçeneği bulunmaktadır. PYD bu bağlamda Türkiye'nin de arzuladığı gibi, SKYUK¹²² ve/veya SMDGUK'a girmeyi düşünmüştür. Hatta bu konuda sonu gelmeyen bazı başarısız denemeleri de olmuştur.

121 Fikret Akfırat, *Erdogan'ın Suriye Seferi* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015), 121.

122 SKYUK'la olası birlikteliği, PYD'yi bölgedeki diğer Kürt unsurları ile birlikte bir 'çoklu aktör' (*multiple actor*) haline getirebilir.

Kaynakça

- AKFIRAT, Fikret. *Erdoğan'ın Suriye Seferi*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015.
- ALTINOĞLU, Garbis. *Seçme Yazılar: Ortadoğu*. İstanbul: Belge Yayınları, 2011.
- ARI, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler Kuramları-I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- ASHWORTH, Lucian M. *A History of International Thought*. London: Routledge, 2014.
- AYDIN, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51, No. 1, (1996): 71-114.
- BEDREDDİN, Selah. *Kürt Ulusal Özgürlük Mücadelesi: Suriye*. (Çev.) Ümîd Demîrhan. İstanbul: Hivda İletişim ve Yayıncılık, 2014.
- BİNGÖL, Nevzat. *Suriye'nin Kimliksizleri: Kürtler*. 4. Baskı. İstanbul: Do Yayınları, 2013.
- BOTÎ, Berzan. "PKK/PYD'nin Suriye'deki Siyaseti ile Türkiye'deki Siyaseti Bire Bir Örtüşüp, Örgüt Çıkarlarına Endekslidir". *Ortadoğu, Suriye ve Batı Kürdistan'daki Gelişmeler* içinde (Der.) Seîd Veroj. İstanbul: Doz Yayıncılık, 2012: 237-244.
- BOWRING, Bill. "Türkiye Kürtleri: Bir Azınlığın Haklarını Savunma". *Ortadoğu'da Azınlıklar* içinde (Der.) Schulze, Kirsten E., Martin Stokes ve Clom Campbell, (çev.) Kenan Kalyon. İstanbul: Totem Yayıncılık, 2006.
- BURCHILL, Scott ve diğerleri. *Theories of International Relations*. 3. Baskı. New York: Palgrave Macmillan, 2005.
- CALLİNİCOS, Alex. *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış*. 6. Baskı. (Çev.) Yasemin Tezgiden. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- COHEN, Raymond. *International Politics: The Rules of the Game*. London & New York: Longman, 1981.
- CULBERTSON, Shelly. *The Fires of Spring: The Post-Arab Spring Journey Through the Turbulent New Middle East*. New York: St. Martin's Press, 2016.
- ÇANDAR, Cengiz. *Mezopotamya Ekspresi: Bir Tarih Yolculuğu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

ÇİĞDEM, Ahmet. *Bir İmkân Olarak Modernite: Weber ve Habermas*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

DEMİR, Arzu. *Devrimin Rojava Hali*. 4. Baskı. İstanbul: Ceylan Yayınları, 2015.

DREZNER, Daniel W. *Theories of International Politics and Zombies*. 2. Baskı. Princeton & Oxford: Princeton University Press, 2015.

DURSUÑOĞLU, Alptekin ve İsa Eren. *Suriye'de Vekâlet Savaşı*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2014.

EL ARABİ, Adnan Muhammet. "Suriye Kürtleri: Suriye Sorununun Yönünü Belirliyor". *AKP'nin Suriye Savaşı: Erdoğan'ın Yıkılan Hayalleri*. 2. Baskı içinde (Der.) Hamide Yiğit. İstanbul: Tekin Yayınevi, 2014: 134-137.

ERDEMOL, Mustafa K. *Suriye Denklemi*. Ankara: NotaBene Yayınları, 2013.

ERLICH, Reese. *Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect*. New York: Prometheus Books, 2011.

ERSEVER, Ahmet Cem. *Kürtler, PKK ve A. Öcalan*. 4. Baskı. Ankara: Ki-yap Yayın Dağıtım, 1992.

FAY, Brian. *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım*. 2. Basım. (Çev.) İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

FISK, Robert. Patrick Cockburn ve Kim Sengupta, *Suriye, Cehenneme Düşüş-2011-2014: Çağdaş Haberciliğin Unutulmaz Antolojisi*, (Çev.) Aslı Adalier ve diğerleri. İstanbul: Matbuat Yayın Grubu, 2015.

FOUCAULT, Michel. *Bilginin Arkeolojisi*, (Çev.) Veli Urhan. İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999.

GIDDENS, Anthony. *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*, (Çev.) Ümit Tatlıcan. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.

GIDDENS, Anthony. *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları: Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Eleştirisi*, (Çev.) Ümit Tatlıcan ve Bekir Balkız. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003.

GÜÇTÜRK, Yavuz. *İnsanlığın Kaybı: Suriye'deki İç Savaşın İnsan Hakları Boyutu*. Ankara: SETA Yayınları, 2014.

GÜLER, Aydemir. *Bir Türkiyelileşememe Öyküsü: Kürt "Açılımı" Hakkında Yazılar*. İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2013.

GÜLLER, Mehmet Ali. *Hükümet-PKK Görüşmeleri (1986-2011)*, 2. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.

HALE, William ve Ergun Özbudun. *Islamism, Democracy, and Liberalism in Turkey: The Case of The AKP*. London & New York: Routledge, 2010.

HEYWOOD, Andrew. *Siyasî İdeolojiler: Bir Giriş*, 5. Baskı, (Çev.) Ahmet Kemal Çağlar ve diğerleri. Ankara: Adres Yayınları, 2013.

HILL, Christopher ve diğerleri. *Bir Eylem Felsefesi: Komünist Manifesto ve İktidar Mücadelesi*, (Çev.) Tonguç Ok. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2014.

HOLLIS, Martin ve Steve Smith. *Explaining and Understanding International Relations*. New York: Clarendon Press, 1990.

HUXLEY, Aldous. *Kalıcı Felsefe*, 2. Baskı, (Çev.) Latif Boyacı. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

İDİZ, Semih. “El Nusra Neden Artık Türkiye İçin Kullanışlı Değil?”. *Al Monitor*. 10 Haziran 2014. <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2014/06/idiz-turkey-syria-opposition-nusra-terrorist-unsc-erdogan.html#> (Erişim: 09.09.2016)

JACKSON, Robert ve Georg Sorensen. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, 5. Baskı. Oxford, UK: Oxford University Press, 2013.

JERVIS, Robert. “Yanlış Algı Üzerine Varsayımlar.” *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler* içinde (Haz.) Esra Diri. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2013: 265-290.

KAHLIOĞULLARI, Kenan. *Suriye: Özgürlük Mücadelesi mi, Uluslararası Komplomu? (Barışa Çağrı)*. Ankara: Ürün Yayınları, 2012.

KAPMAZ, Cengiz. *Öcalan'ın İmralı Günleri*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

KARABAT, Ayşe. *Suriye Savaşları*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.

KARASU, Mustafa. “Rojava Devrimine Karşıt Olmak”. *Pirtükxane*. 27 Kasım 2013. <http://pirtukxane.org/2013/11/27/rojava-devrimine-karsit-olmak/> (Erişim: 13.01.2017)

KÜRDİSTAN SOSYALİST PARTİSİ. *Parti Programı*, 2. Baskı. Türkiye: PSK Yayınları, Ağustos 1993.

- LATHAM, Aaron. "What Kissinger Was Afraid of in the Pike Papers". *New York*. 9, No. 40, 4 October 1976: 50-68.
- LAWSON, Stephanie. *Theories of International Relations: Contending Approaches to World Politics*. UK: Polity Press, 2015.
- LE BON, Gustave. *Kitle Zihni Üzerinde Tarihin Gözden Geçirilmesi: Devrim Psikolojisi*, (Çev.) Ayten Gündoğdu. İstanbul: Scala Yayıncılık, 2011.
- LICHTHEIM, George. *Sosyalizmin Kökeni*, (Çev.) Ali Seden. İstanbul: Altın Kitaplar, 1976.
- LISTER, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, The Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. New York: Oxford University Press, 2015.
- LIZARD, Pierre-Jean. *IŞİD Tuzağı*, (Çev.) Yasemin Özden Charles. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- MAHALLİ, Hüsnü. *Ortadoğu'da Kanlı Bahar: Acılı Bir Coğrafyanın Uyumlu İslam'la İmtihani*, 7. Baskı. İstanbul: Destek Yayınevi, 2012.
- MAHALLİ, Hüsnü. *Diren Suriye*. İstanbul: Destek Yayınları, 2014.
- MCHUGO, John. *Syria: A Recent History*, 2. Baskı. New York: The New Press, 2015.
- MILLS, C.W. *Toplumbilimsel Düşün*, 2. Baskı, (Çev.) Ünsal Oskay. İstanbul: Der Yayınları, 2007.
- MORRIS, Loveday. "Syria's Kurds Prepare For Life After Assad". *Financial Times*. 2 October 2012. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/707b7fa8-0bf2-11e2-8e06-00144feabdc0.html#axzz40MzXzTTP> (Erişim: 10.01.2017)
- NATALI, Denise. *Kürtler ve Devlet: Irak, Türkiye ve İran'da Ulusal Kimliğin Gelişmesi*. İstanbul: Avesta Basın Yayın, 2009.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, (Çev.) Korkut Ata. İstanbul: İlgi Kültür-Sanat, 2010.
- ONGUR, Hakan Övünç. "Kimlik, Uluslararası İlişkilerde Kuram Yapımı ve 11 Eylül 2001 Olayları." İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, No. 17 (2010): 135-163.
- ORSAM. *Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgenin Geleceğine Etkisi*. İzmir: ORSAM Tutanakları, No. 34, Kasım 2013.
- ÖDEMİŞ, Ömer. *AKP'nin Suriye Yenilgisi ve Esad*. Ankara: NotaBene Yayınları, 2014.

ÖZKIRIMLI, Umut. *Milliyetçilik Üzerine Genel Tartışmalar: Eleştirel Bir Müdahale*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

PAUL, T.V. “Regional Transformation in International Relations”. *International Relations Theory and Regional Transformation* içinde (Der.) T.V. Paul. New York: Cambridge University Press, 2012.

PEKÖZ, Mustafa. *Küresel Savaşta Büyük Ortadoğu*. İstanbul: Vivo Yayınevi, 2015.

ROACH, Steven C. *Critical Theory and International Relations: A Reader*. New York & London: Routledge, 2008.

ROSENAU, James N. *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*, 2. Baskı. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

ROTHBARD, Murray N. İnsan, İktisat ve Devlet, Cilt 1, (Çev.) Ahmet Uzun ve Ayşe Meral Uzun. Ankara: Liberte Yayınları, 2009.

SANDIKLI, Atilla ve Erdem Kaya. “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış”. *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde (Der.) Atilla Sandıklı. İstanbul: BİLGESAM Yayınları, 2012: 133-161.

SAVELSBERG, Eva. “The Syrian-Kurdish Movements: Obstacles Rather Than Driving Forces for Democratization”. *Conflict, Democratization, and the Kurds in the Middle East: Turkey, Iran, Iraq, and Syria* içinde (Der.) David Romano ve Mehmet Gürses. New York: Palgrave Macmillan, 2014: 85-110.

SCHMITTER, Philippe. “A Revised Theory of European Integration”. *Regional Integration: Theory and Research* içinde (Der.) L.N. Lindberg ve S.A. Scheingold. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

SÖNMEZOĞLU, Faruk. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 6. Baskı. İstanbul: Der Yayınları, 2014.

TAŞTEKİN, Fehim. *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*, 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2015.

TAYLOR, William C. *Military Responses to the Arab Uprising and the Future of Civil-Military Relations in the Middle East: Analysis from Egypt, Tunisia, Libya, and Syria*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

TELÒ, Mario. *International Relations: A European Perspective*. Farnham, England: Ashgate, 2009.

TONAK, E. Ahmet. *Sonuna Doğru*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2015.

VALİ, Abbas. *Kürdistan Cumhuriyeti: İran'da Kürt Kimliğinin Oluşumu*. İstanbul: Avesta Yayınları, 2010.

WENDT, Alexander. "Collective Identity Formation and the International State". *The American Political Science Review*. 88, No. 2, (1994): 384-396.

WEST, David. *Kıta Avrupa Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*, (Çev.) Ahmet Cevizci. İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998.

YASSİN-KASSAB, Robin ve Leila Al-Shami, *Burning Country: Syrians in Revolution and War*. London: Pluto Press, 2016.